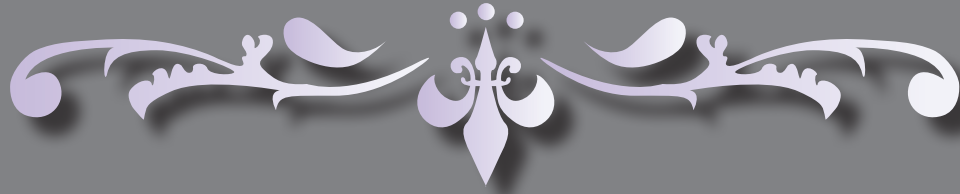

บทความวิชาการ
ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ
อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วิสัยทัศน์ (VISION)

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเป็นองค์กรชั้นนำแห่งการเรียนรู้และวิจัยบนฐานการศึกษา
และคุณธรรมมุ่งสร้างสรรค์นวัตกรรมสู่อนาคต

พันธกิจ (MISSION)

๑. พลิตและพัฒนาบุคคลที่มีคุณภาพและคุณธรรมให้แก่สังคมโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และสังคมแห่งการเรียนรู้
๒. สร้างสรรค์งานวิจัยและนวัตกรรมที่มีคุณภาพมีประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อสังคมทั้งในระดับชาติและนานาชาติ
๓. บริการวิชาการที่มีคุณภาพจิตสำนึกและรับผิดชอบต่อสังคม
๔. ศึกษา วิเคราะห์ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
๕. พัฒนาระบบบริหารที่มีคุณภาพและธรรมาภิบาล

วัตถุประสงค์ (OBJECTIVES)

๑. สร้างองค์ความรู้ด้านการศึกษา เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในทุกศาสตร์และสาขาวิชาให้มีคุณภาพ
๒. พัฒนาสหสาขาวิชาเพื่อสร้างงานวิจัยและนวัตกรรมในระดับสากล
๓. สร้างองค์ความรู้และพัฒนาโครงการบริการวิชาการที่มีคุณภาพ เพื่อพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน
๔. สืบสานและสร้างองค์ความรู้ในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
๕. พัฒนาระบบบริหารที่มีคุณภาพโดยใช้เครื่องมือทางการบริหารและเทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสม

โปรโตypes และ โยนิโซมบลิการจากพุทธธรรม เพื่อการศึกษาและ “ความเป็นครู”

เมื่อ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี บุกเบิกการศึกษาแบบพัฒนาการ (Progressive Education) ในสังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานปฏิบัตินิยม (Experimentalism or Pragmatism) จิตวิทยาเกสตัลท์ (Gestalt Psychology) และสังคมประชาธิปไตย ผสานกับวัฒนธรรมและพุทธธรรม กล่าวเฉพาะปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธธรรม ท่านได้นำเสนอ ทั้งกระบวนการศึกษาที่เน้นกระบวนการจัดประสบการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนเจริญงอกงาม การมองเป้าหมายทางการศึกษาในเชิงบูรณาการ (Integration) ปฏิสัมพันธ์ “อันตรกิริยา” หรือ “Interaction” ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และกระบวนการแก้ปัญหา (Problem Solving) ตามอริยสัจ ๔ แห่งพุทธธรรม

ทุกข์ หรือปริญญา ขั้นกำหนดปัญหา (การศึกษาให้รู้)
สมุทัย หรือปหานะ ขั้นตั้งสมมติฐาน (การกำจัดปัญหา)
นิโรธ หรือสังขนิโรธ ขั้นการทดลอง (การทำให้แจ้ง)
มรรค หรืออานา ขั้นวิเคราะห์และสรุป (แก้ปัญหาตามแนวทาง)

ถ้าเราพิจารณาอริยสัจ ๔ เพื่อกระบวนการทางการศึกษาของท่าน เราจะพบว่าเป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับกระบวนการวิจัยในทางสากล ที่ประกอบด้วย การตั้งโจทย์หรือปัญหา การตั้งสมมติฐาน การทดลอง วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุป ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ องค์ความรู้ใหม่ที่ส่งผลต่อสังคม (Social Impact) และการพัฒนา (Development) หรือการสร้างนวัตกรรม (Innovation) และสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม หัวใจนักปราชญ์ สุ จิ ปุ ลิ ด้วย

สุตะ การลำดับรับฟัง การเรียนรู้ การศึกษาค้นคว้าตลอดชีวิต
จิตตะ การเรียนรู้ด้วยจิต ด้วยศรัทธา ด้วยสมาธิอันแน่วแน่
ปจฺจนา การเรียนรู้ด้วยข้อสงสัย ด้วยการตั้งคำถาม ด้วยการตั้งปัญหา

ลิจิต การเขียน การบันทึก การขยายผล การนำเสนอ
ซึ่งกระบวนการหัวใจนักปราชญ์ (สุ จิ ปุ ลิ) ดังกล่าว ผมเชื่อมั่นว่าเป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับกระบวนการปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ผมมีประสบการณ์เมื่อมีโอกาสได้เข้าศึกษาที่

วิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อประมาณสี่ทศวรรษที่ผ่านมา ครูอาจารย์ที่มี “ความเป็นครู” สูงมาก เกือบทุกท่านจะผลักดันให้นิสิตอ่านค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัย มีระบบอ้างอิงที่ถูกต้องชอบธรรม นำเสนอรายงานและสัมมนาในห้องเรียน ซึ่งกระบวนการ (หัวใจนักปราชญ์) ดังกล่าว ได้กลายเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งสำหรับ “ชีวิตคือการศึกษา” ไม่ใช่ “การศึกษาเพื่อชีวิต” ซึ่งกระบวนการดังกล่าวได้ถูกละเลยไปมากแล้ว

แก่นสาระในพุทธธรรมมากมายที่พุทธศาสนิกชนสามารถนำมาใช้ในกระบวนการเรียนรู้ การค้นคว้าวิจัย การกระตุ้นและการถ่ายทอดความรู้ และแก่นสาระทั้งหมดได้ผสมผสานกับความเป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีวินัย มี “ความเป็นครู” อย่างยอดเยี่ยม แม้พุทธธรรมจะมุ่งเน้นโลกุตระสัมมาทิฐิ แต่ปละชนในโลกียสัมมาทิฐิ ก็สามารถสกัดหรือประยุกต์ใช้ได้อย่างมีความหมายยิ่ง

จากหนังสือ พุทธธรรม ของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (จัดพิมพ์โดย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๑) หนังสือพุทธธรรมที่ครอบคลุมและลึกซึ้งของปราชญ์แห่งพุทธศาสนาร่วมสมัย ที่พุทธศาสนิกชนไม่พึงควรละเลยภาคัมขณมาปฏิบัติ ที่ว่าด้วยชีวิตควรเป็นอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทที่ว่าด้วย “โปรโตโมสะ” หรือกัลยาณมิตร และ “โยนิโซมบลิการ” หรือวิธีการแห่งปัญญา ที่ครูอาจารย์ที่ประสงค์จะอุทิศตนเพื่อการศึกษา เพื่อการสร้างคน สร้างสังคม และ “มีความเป็นครู” อยู่ในวิชาชีพ พึงได้ศึกษา วิเคราะห์และประยุกต์ปฏิบัติอย่างลึกซึ้ง ย่อมส่งผลให้ท่านเป็นปวงชนียบุคคลตามที่สังคมและลูกศิษย์ของท่านคาดหวังอย่างแน่นอน การเป็นอาจารย์และผู้สอนนั้นง่าย การเป็นอาจารย์ที่ “มีความเป็นครู” ยากยิ่ง “มีความเป็นครู” เป็นนักวิชาการและนักวิจัย ยากยิ่งขึ้น ถ้าแถมท้าย “การเป็นนักคิด” ด้วย ย่อมประเสริฐสุด

เมื่อ สัมมาทิฐิ เป็นหนทางหรือมรรค (Means) แห่งความดี ความเจริญงอกงาม พุทธธรรมได้กำหนดปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฐิ ๒ ประการคือ โปรโตโมสะ และ โยนิโซมบลิการ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “สำหรับภิกษุผู้ยังต้องศึกษา... เรามองไม่เห็นองค์ประกอบภายนอกอื่นใด มีประโยชน์มากเท่าความมีกัลยาณมิตรเลย” และ “สำหรับภิกษุผู้ยังต้องศึกษา...

เรามองไม่เห็นองค์ประกอบภายในอื่นใด มีประโยชน์มากเท่า โยนิโสมนสิการเลย” (พุทธธรรม : ๖๒๒)

พุทธธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่า

การสร้างเสริมสัมมาทิฐิด้วยปัจจัยอย่างที่ ๑ (ปรโตโมสะ) ก็คือ วิธีการที่เริ่มต้นด้วยศรัทธาและอาศัยศรัทธาเป็นสำคัญ เมื่อนำมาใช้ปฏิบัติในระบบการศึกษาอบรม จึงต้องพิจารณาที่จะให้ได้รับการแนะนำชักจูงสั่งสอนอบรมให้ได้ผลดีที่สุด คือต้องมีผู้สั่งสอนอบรมที่เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติ มีความสามารถ และใช้วิธีการสั่งสอนอบรมที่ได้ผล ดังนั้นในระบบการศึกษาอบรม จึงจำกัดให้ได้ปรโตโมสะที่มุ่งหมายด้วยหลัก ที่เรียกว่า กัลยาณมิตรตา หรือการมีกัลยาณมิตร ส่วนปัจจัยอย่างที่ ๒ (โยนิโสมนสิการ) เป็นตัวหลักการใช้ปัญญา ซึ่งจะต้องพิจารณาว่าควรใช้ความคิดให้ถูกต้องอย่างไร เมื่อนำปัจจัยทั้งสองมาประกอบกันนับว่า กัลยาณมิตรตา เป็นองค์ประกอบภายนอก และโยนิโสมนสิการ เป็นองค์ประกอบภายใน ถ้าตรงข้ามจากนี้ คือได้ผู้ไม่เป็นที่ กัลยาณมิตรทำให้ประสบปรโตโมสะที่ผิดพลาดและใช้ความคิด ผิดวิธี เป็นโยนิโสมนสิการ ก็จะได้รับผลตรงข้าม คือเป็น มิฉฉาทิฐิไปได้ (พุทธธรรม : ๖๒๒)

“ปรโตโมสะ” หมายถึง การกระตุน การชักจูง การเรียนรู้จากผู้อื่น เฉพาะการเรียนรู้ที่ถูกต้องดีงาม จากคนดี มีปัญญา มีคุณธรรม บุคคลที่เป็นสัตบุรุษหรือบัณฑิต ผู้มีความดีงาม มีธรรมอยู่ในจิตใจ สัตบุรุษหรือบัณฑิตที่ทำหน้าที่ หรือกระตุนให้เกิดการเรียนรู้ ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิแก่ผู้อื่น เขายอมเป็นกัลยาณมิตร “ครู” จึงควรเป็นสัตบุรุษหรือบัณฑิต ที่มีพฤติกรรมหรือทำหน้าที่ เป็นกัลยาณมิตร บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ หรือเป็นตัวอย่าง เป็นต้นแบบให้กับผู้อื่น กัลยาณมิตร ย่อมเป็นได้ทั้งพ่อแม่ ครูอาจารย์ ภิกษุสงฆ์ เพื่อน บุคคล ผู้ขาดความดีงาม จึงไม่พึงควรที่จะสอนสั่ง ให้ความรู้ไม่สมควร ที่จะเป็นครูอาจารย์ ไม่สามารถเป็นกัลยาณมิตรได้ และไม่สามารถ เข้าไปสู่กระบวนการปรโตโมสะได้ บุคคลผู้แสวงหาสัมมาทิฐิ หรือความดีงาม ไม่จำเป็นต้องรอให้สัตบุรุษหรือบัณฑิตมาหาตน เขาต้องแสวงหาสัตบุรุษหรือบัณฑิต เพื่อให้เกิดกัลยาณมิตรด้วย องค์คุณกัลยาณมิตร ๗ ประการ

๑. เป็นผู้ม่มีเมตตา (ปิโย)
๒. เป็นผู้ควรเคารพ มีความหนักแน่น (ครุ)
๓. เป็นผู้ทรงภูมิ รู้จริง (ภาวนีโย)
๔. เป็นผู้ชี้แจ้งกระจ่างชัด (วัตตา)
๕. เป็นผู้อดทนถ้อยคำ (วจนกขโม)
๖. เป็นผู้อธิบายเรื่องลึกลับได้ (คัมภีร์ญจะ กะถัง กัตตา)
๗. เป็นผู้ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อม (โน จัญฐาเน นโยชะเย)

เมื่อเราพิจารณากระบวนการปรโตโมสะ เกี่ยวข้องกับ “กระบวนการกัลยาณมิตร” กัลยาณมิตรที่เป็นทั้งกระบวนการ และบุคคล เมื่อประยุกต์มาสู่กระบวนการทางการศึกษา ความรู้ ทางโลก “กัลยาณมิตร” ย่อมเกี่ยวข้องกับ “ครู” (ครูอาจารย์) ซึ่งเป็นบุคคล และ “ความเป็นครู” ซึ่งเป็นกระบวนการ ในทางพุทธธรรม ครูหรือ “ครุ” ซึ่งหมายถึง “หนัก” หนักทั้งบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบ และอุดมการณ์ ครูอาจารย์ที่ต้องแบกโลก แบกความหวังของสังคมไว้ ส่วนใคร ไม่แบก ใครไม่มองเป้าหมายทางการศึกษาไปสู่ความดีงามในสังคม ไม่มองการสั่งสอนและ “อบรม” นักเรียนนิสิตนักศึกษาให้เป็น “คนดี” เขาอาจเป็นเพียงครูอาจารย์ อีกระดับหนึ่งเท่านั้น

องค์คุณของครูหรือครุ ๔ ประการ

๑. สันตัสสนา คือชี้ให้ชัด
๒. สมาทปนา คือชี้ชวนให้ปฏิบัติ
๓. สมุตเตชนา คือปลุกใจให้กระตือรือร้น
๔. สัมปหังสนา คือปลุกให้เร่งเร้าแจ่มใส

เมื่อกระบวนการปรโตโมสะ เกี่ยวข้องกับกระบวนการ ทางการศึกษา และรากของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ พัฒนามาจากวิทยาลัยวิชาการศึกษาและโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ซึ่งปรัชญาของมหาวิทยาลัยคือ “การศึกษาคือความเจริญงอกงาม” หรือ “ศึกษา วิรุพฺพหิ สัมปตฺตา” หรือ “Education is Growth” ซึ่งเกี่ยวข้องกับรากความคิด Progressivism (ปรัชญาพัฒนา การนิยม) “Progress” คือ ความก้าวหน้า พัฒนาการ วิรุพฺพ (ความเจริญงอกงาม) และ “Growth” ในภาษาอังกฤษ ปรโตโมสะ และ “การศึกษาคือความเจริญงอกงาม” จึงเป็น หรือคือสิ่งเดียวกัน

ความเจริญงอกงาม ด้วยอารยวัติ ๕ ประการ

๑. งอกงามด้วยศรัทธา
งอกงามด้วยศรัทธาในชีวิต บทบาท และหน้าที่ของตน
๒. งอกงามด้วยศีล
งอกงามด้วยจริยธรรมและความดีงาม
๓. งอกงามด้วยสุตะ
งอกงามด้วยการสดับรับฟังและเรียนรู้ตลอดเวลา
๔. งอกงามด้วยจาคะ
งอกงามด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเอื้ออาทรต่อผู้อื่น
๕. งอกงามด้วยปัญญา
งอกงามในการดำรงชีวิต คิด และทำด้วยปัญญา

พุทธธรรมได้เน้นย้ำถึงคุณสมบัติของกัลยาณมิตรในฐานะที่เป็นบุคคล เป็นสัตบุรุษหรือบัณฑิต ซึ่งคำว่า “บัณฑิต” เราได้นำมาใช้ทั้งผู้ผ่านเพศบรรพชิตหรือบวชแล้ว “การบวช” และ “การเรียน” เป็นสิ่งเดียวกันในอดีต ซึ่งเรามักจะใช้คำว่า “บวชเรียน” เมื่อบวชเรียนแล้ว เราเรียกว่า “บัณฑิต” หรือ “ทิด” นอกจากนั้นแล้ว คำว่า “ทิด” ยังหมายถึง รุ่งเรือง หรือแสงสว่างอีกด้วย เมื่อจบการศึกษาชั้นอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัย เราก็เรียกว่า “บัณฑิต” และการศึกษาระดับปริญญาโท และปริญญาเอก เราก็เรียกว่า “การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา” ซึ่งเราใช้คำว่า “บัณฑิต” อย่างฟุ่มเฟือยและเฟื่องมาก

ปัญหาจึงตามมาว่า แล้วเราเป็นบัณฑิต เป็นสัตบุรุษ เป็นกัลยาณมิตร จริงหรือไม่ เป็นเพียงเปลือก กระพี้ หรือแก่นสาระ และเมื่อผู้จบการศึกษาปริญญาตรี - โท - เอก มาทำหน้าที่เป็นครู เป็นอาจารย์ การเป็นบัณฑิต - สัตบุรุษ - กัลยาณมิตร จึงพึงควรเป็นสิ่งเดียวกันและมีความหมายยิ่งขึ้น

ธรรมของสัตบุรุษ สัตบุรุษธรรม ๗ ประการ

๑. รู้หลักและรู้จักเหตุ หรืออัมมัญญตา
๒. รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล หรืออัตถัญญตา
๓. รู้จักตน หรืออัตถัญญตา
๔. รู้จักประมาณ หรือมัตถัญญตา
๕. รู้จักกาล หรือกาถัญญตา
๖. รู้จักชุมชน หรือปริสสุญญตา
๗. รู้จักบุคคล หรือปุคคลัญญตา

พระพุทธองค์ได้ตรัสถึง สัตบุรุษหรือบัณฑิตไว้มากมาย อาจยกตัวอย่างไว้ดังนี้

“บัณฑิตมีกรรมเป็นเครื่องกำหนด... ผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิตคือ ด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต”

“ผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต กล่าวคือ ตั้งปัญหาโดยแยบคาย แก้ปัญหาโดยแยบคาย ด้วยถ้อยคำกลมกล่อม สละสลวย ได้เหตุ - ได้ผล ก็อนุโมทนา”

“คนใจน้าย่อมใจน้าไป ช่างศรย่อมตัดลูกศร ช่างฉากย่อมฉากไม้ บัณฑิตทั้งหลายย่อมฝึกตน”

“คนมีสุตะ (ลำดับรับฟังและเรียนรู้ตลอดเวลา : ผู้เขียน) น้อยนี้ ย่อมแก่ไปเหมือนโคถึก เนื้อของเขาหอมเจริญ แต่ปัญหาหาเจริญไม่”

“ห้วงน้ำน้อยไหลต่งสนั่น ห้วงน้ำใหญ่ไหลนิ่งสงบ”

“สัตบุรุษไม่มีในชุมชนใด ชุมชนนั้นไม่ชื่อว่าสภาผู้ใดไม่พูดเป็นธรรม ผู้นั้นไม่ใช่สัตบุรุษ ละระคะ โทสะ โมหะ แล้วพูดเป็นธรรม จึงจะเป็นสัตบุรุษ”

“ผู้ใดเป็นธีรชน (ปราชญ์หรือผู้มีปัญญา : ผู้เขียน) เป็นคนกตัญญูกตเวที คบหากัลยาณมิตร มีความรักดีมีนกระทำกิจเพื่อผู้ตกทุกข์ ด้วยตั้งใจจริง คนอย่างนั้น ท่านเรียกว่า สัตบุรุษ”(พุทธธรรม : ๖๒๘ - ๖๓๐)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า

คนดี มีปัญญา ที่เรียกว่าบัณฑิตหรือสัตบุรุษนี้ เมื่อใครไปเสวนาคบหา หรือเมื่อเขาเองทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้หรือความดีงามแก่ผู้อื่น ชักจูงให้ผู้อื่นมีความรู้ ความเห็นถูกต้องหรือให้มีศรัทธาที่จะถือตามอย่างตน อย่างใดอย่างหนึ่ง จะโดยการสั่งสอน การแนะนำ หรือกระจายความรู้ความเข้าใจนั้นออกไปทางใดทางหนึ่งก็ตาม ด้วยความปรารถนาดี ด้วยความเมตตากรุณา ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิและการประพฤติปฏิบัติชอบขึ้น ก็เรียกว่า เป็นกัลยาณมิตร (พุทธธรรม : ๖๓๑)

ถ้าครูอาจารย์มีความเชื่อมั่นร่วมกับ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ วันนี้ ที่ประกาศดาวไว้ ๓ ดวง คือ ดาววิชาการและวิจัย ดาวนิสิต และดาวชุมชน เพื่อให้ทุกคนกำหนดทิศทางการเรียนการสอน การค้นคว้าวิจัยการบริการวิชาการ แก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ไปสู่ดาวสามดวง ดังกล่าว กล่าวเฉพาะดาวนิสิต ถ้า “ความเป็นครู” ของเราเชื่อมั่นว่า นิสิตของเราเป็นดาวดวงที่สำคัญ เป็นเสมือนลูกหลานของเรา ที่ต้องรับผิดชอบพัฒนาศักยภาพทุกด้าน ความดีงาม ความเป็นผู้ใหญ่ เราอาจประยุกต์หลักธรรมของพุทธองค์ที่เกี่ยวกับ คำสอนเรื่องทิศทั้งหก “อัญชลบุตรพึงบำรุงโดยฐานะ ๕” ดังนี้

๑. ทาน การให้ปัน
๒. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน
๓. อตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา
๔. สมานัตตา เอาตัวเข้าสमान
๕. อวิสังวาทนตา พูดขานไม่คลาดความจริง

นอกจากนั้นแล้ว การสอนหรือให้ความรู้แก่นิสิตที่เราให้ความรัก ความนับถือตามวัฒนธรรมของชาว มศว “ปัญญาธรรม คารวธรรม สามัคคีธรรม” ซึ่งความรัก ความนับถือ หรือ “คารวธรรม” ดังกล่าว ย่อมเกี่ยวข้องกับปรัชญา

“ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง” (Student Centered) ซึ่งเป็นรากของการศึกษาแบบพัฒนาการ หรือรากของ มศว ด้วย เราอาจประยุกต์ธรรมชาติของธรรมชาติ มาสู่การเรียนการสอน ดังนี้

ธรรมชาติของธรรมชาติ ๕ ประการ

๑. สอนให้มีขั้นตอนถูกลำดับ (อนุพัพพิกลา)
๒. จับจุดสำคัญมาขยายให้เข้าใจเหตุผล (ปริยายทัสสาวิ)
๓. ตั้งจิตเมตตาสอนด้วยความปรารถนาดี (อนุทยตา)
๔. ไม่มีจิตเพ่งเล็งมุ่งเห็นแก่อำภิส (อนามิสันดร)
๕. วางจิตตรงไม่กระทบตนและผู้อื่น (อนุปหัจจ)

พระเดชพระคุณเจ้า พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้วิเคราะห์และชี้ให้เห็น กระบวนการหรือกระบวนการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับปรโตโมสะ และเชื่อมโยงไปถึงพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

เสวนาสัตบุรุษ (มีกัลยาณมิตร) --> สดับธรรม --> ศรัทธา --> โยนิโสมนสิการ --> ปฏิบัติธรรมถูกหลัก

ซึ่งถ้าเราเพียงปรับ “การสดับธรรม” เป็น “กระบวนการเรียนรู้” (Learning Process) ซึ่งแท้จริงแล้ว การสดับธรรม และกระบวนการเรียนรู้เป็นสิ่งเดียวกัน และปรับ “การปฏิบัติธรรมถูกหลัก” เป็น “การปฏิบัติจากผลแห่งการเรียนรู้” เราย่อมได้กระบวนการศึกษาดังนี้

เสวนาสัตบุรุษ (มีกัลยาณมิตร) --> กระบวนการเรียนรู้ --> ศรัทธา --> โยนิโสมนสิการ --> การปฏิบัติจากผลแห่งการเรียนรู้

พุทธพจน์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่แสดงเกี่ยวกับศรัทธา “กาลามชนทั้งหลาย เป็นการสมควรที่ท่านทั้งหลายจะเคลือบแคลง สมควรที่จะสงสัย ความเคลือบแคลงสงสัยของพวกท่าน เกิดขึ้นในฐานะกาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย

- อย่ายึดถือ โดยการฟัง (เรียน) ตามกันมา (อนุสสวะ)
- อย่ายึดถือ โดยการถือสืบ ๆ กันมา (ปรัมปรมา)
- อย่ายึดถือ โดยการเล่าลือ (อติกิรา)
- อย่ายึดถือ โดยการอ้างตำรา (ปิฎกสัมปทาน)
- อย่ายึดถือ โดยตรรก (ตักกะ)
- อย่ายึดถือ โดยการอนุমান (นยะ)
- อย่ายึดถือ โดยการคิดครองตามแนวเหตุผล (อาการปริวิตักกะ)
- อย่ายึดถือ เพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีของตน (ทิวฐินิชฌานักขันติ)
- อย่ายึดถือ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าเชื่อ (ภัพรูปตา)
- อย่ายึดถือ เพราะนับถือว่ามีท่านสมณนี้เป็นครูของเรา (สมโณ โน ครูติ)”

(พุทธธรรม : ๖๕๑)

ศรัทธาควรต้องมีข้อสงสัย มีคำถาม การศึกษาค้นคว้าวิจัยทั้งหลาย ก็จำเป็นด้วยการตั้งคำถาม ตั้งสมมติฐาน ขอให้กลับไปพิจารณาพุทธธรรม “หัวใจนักปราชญ์ สุ จิ ปุ ลิ ปุ” “ปุ” หรือ “ปุจฉา” คือข้อสงสัยและคำถาม และจากโครงสร้างกระบวนการศึกษาดังกล่าว เราคงเหลือประเด็นหลัก “โยนิโสมนสิการ” ที่ต้องศึกษาและทำความเข้าใจต่อไป

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึง

“โยนิโสมนสิการ” ว่า เป็นกระบวนการคิดอย่างถูกวิธีตามกระบวนการปรโตโมสะ “เมื่อเทียบในกระบวนการพัฒนาปัญญา โยนิโสมนสิการอยู่ในระดับที่เหนือศรัทธา เพราะเป็นขั้นที่เริ่มใช้ความคิดของตนเองอย่างอิสระส่วนในระบบการศึกษาอบรม โยนิโสมนสิการเป็นการฝึกการใช้ความคิด ให้รู้จักใช้ความคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ รู้จักคิดวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่างๆ อย่างตื้น ๆ ผิวเผิน เป็นขั้นสำคัญ ในการสร้างปัญญาที่บริสุทธิ์ เป็นอิสระ ทำให้ทุกคนช่วยตนเองได้” (พุทธธรรม : ๖๖๗)

“โยนิโสมนสิการ” แปลว่า การคิด คำนึง พิจารณา พินิจวิเคราะห์ หรือ “การทำในใจโดยแยบคาย” ซึ่งประกอบด้วย

๑. คิดอย่างถูกวิธี พิจารณาโดยอุบาย (อุบายมนสิการ)
๒. คิดอย่างมีแนวทาง ถูกทาง (ปถมนสิการ)
๓. คิดอย่างมีเหตุผล คิดตามเหตุ (การณมนสิการ)
๔. คิดให้เกิดผล มีเป้าหมาย (อุปาทกมนสิการ)

การคิดแบบโยนิโสมนสิการ มี ๑๐ แบบ

๑. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คิดแบบปัจจัยสัมพันธ์ และคิดแบบสอบสวน
๒. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ แยกแยะส่วนประกอบเพื่อเห็นภาวะที่อาศัยกัน
๓. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ มองอย่างรู้เท่าทันความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย
๔. วิธีคิดแบบแก้ปัญหาคืออริยสังข์ มองปัญหา มองเหตุ มองผล และมองทางปฏิบัติ
๕. วิธีคิดแบบบรรณาการธรรมสัมพันธ์ คิดตามหลักการและความมุ่งหมายที่กำหนดไว้
๖. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก การคิดทุกแง่ทุกมุมทั้งด้านดีและด้านเสีย
๗. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม การคิดในเชิงคุณค่าที่เห็นแก่กันของเรื่องนั้น ๆ

๘. วิธีคิดแบบอุปมาอุปไมยปลุกเร้าคุณธรรม การคิดเพื่อกระตุ้น
คุณธรรม ความดีงาม

๙. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน การคิดที่มีความเป็น
จริง มีความดีงามในปัจจุบัน

๑๐. วิธีคิดแบบวิภาษวาท การคิดและการพูด การนำเสนอ
ที่สัมพันธ์กัน เป็นสิ่งเดียวกัน (พุทธธรรม : ๖๗๕-๗๓๑)

ความพยายามทั้งหมดของผู้เขียน เป็นเพียงเศษกรวด
หินแห่งขุนเขาพุทธธรรม โดยมีปราชญ์แห่งยุคสมัยในประชาคม
พุทธศาสนาในสังคมไทย พระเดชพระคุณเจ้า พระธรรมปิฎก
(ป.อ. ปยุตฺโต) ที่ท่านศึกษาค้นคว้าและนิพนธ์หนังสือพุทธธรรม
ที่ทรงคุณค่ายิ่ง สำหรับพุทธศาสนิกชนไทย ทั้งผู้ครองชีวิตใน
โลกุตระสัมมาทิฏฐิและโลกียสัมมาทิฏฐิ จะพึงสกด เลือกเฟ้น หรือ
ประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตอันชอบธรรมของตนเอง ผมก็หวังเพียงว่า
ข้อเสนอแนะส่วนน้อยนี้ต่อกระบวนการศึกษาไทย ท่ามกลาง
วิกฤตโลกและสังคมไทยวันนี้ จะช่วยกระตุ้นสติปัญญาได้ตาม
สมควร

บรรณานุกรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๑) พุทธธรรม
กทม. : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๔) ธรรมานุญชีวิต
กทม. : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หมายเหตุ

เอกสารประกอบการบรรยาย

การสัมมนาคุณาจารย์ใหม่ “ความเป็นครู”

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑

กระบวนการเรียนรู้และภาวะผู้นำ

การศึกษาไทยในอดีตกาลเริ่มจากชุมชน เมื่อชุมชนเข้มแข็งขึ้น ศาสนาเข้ามามีบทบาท วัดในศาสนาพุทธก็เข้ามา มีบทบาทกับชุมชนพุทธ เมื่อเมืองเข้มแข็งขึ้น การศึกษาก็เข้าไปอยู่ในวังด้วย กระบวนการศึกษาจากอดีต วัง วัด และชุมชน จึงมีบทบาทร่วมกันตลอดมา ในขณะที่การศึกษาในชุมชนมีภูมิปัญญาที่สั่งสมสืบทอดกันมาเป็นหลัก การศึกษาในวัดหรือในสถาบันอื่น ๆ มีคำสอนทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง เข้ามากำกับศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม และการศึกษาจากวังก็มีกลไกการสร้างรัฐชาติและเอกลักษณ์ของชาติเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

โรงเรียน การศึกษาขั้นพื้นฐานในระแคววันตกหรือระแควสากด ได้เกิดขึ้นในปี ๒๔๑๔ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาจึงขยายออกไปนอกพระบรมมหาราชวัง และมีการกำหนดหลักสูตรการศึกษาของชาติในปี ๒๔๓๘ ผ่านมาถึงวันนี้ก็ร้อยกว่าปีแล้ว ทางด้านการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีผู้เสนอให้จัดตั้งมหาวิทยาลัย ในช่วงเวลานั้นใช้คำว่า “สกลวิทยาลัย” ซึ่งถอดมาจากคำว่า “University” แล้วจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็สถาปนาขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อเป็นวิทยานุสรณ์แด่พระราชบิดา การเกิดขึ้นของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็เพื่อการผลิตข้าราชการพลเรือนเข้าสู่ระบบราชการไทย

หลังจากนั้นจึงตามมาด้วยมหาวิทยาลัยเฉพาะทาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ (มหาวิทยาลัยมหิดล) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ตามมาด้วยสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทาง ทางด้านการศึกษาศาสตร์ คือ “วิทยาลัยวิชาการศึกษา” ซึ่งเป็นรากฐานของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในปัจจุบัน

แล้วมหาวิทยาลัยในสังคมไทยก็ขยายตัวไปสู่มหาวิทยาลัยภูมิภาคและมหาวิทยาลัยเปิด อย่างที่เราทราบกันเป็นอย่างดี มาถึงปัจจุบันนี้ เรามีมหาวิทยาลัยเก่า มหาวิทยาลัยใหม่ มหาวิทยาลัยเอกชน ซึ่งรวมทั้งมหาวิทยาลัยจากต่างชาติ ประมาณ ๑๕๐ แห่ง (๒๕๕๑) รวมทั้งบทบาทมหาวิทยาลัยของรัฐก็กำลังทวีจำนวนมากขึ้น มศว วันนี้ มีบุคลากรรวมประมาณ ๔,๐๐๐ คน เป็นคณาจารย์ประมาณ ๑,๕๐๐ คน บุคลากรสนับสนุนวิชาการประมาณ ๒,๕๐๐ คน เหลือข้าราชการเพียงประมาณ ๓๕ เปอร์เซนต์ ปีนี้จะเกษียณอายุราชการประมาณ ๕๐ คน

ขอเกษียณอายุราชการก่อนกำหนดอีกประมาณ ๓๐ คน ข้าราชการได้กลายเป็น “ชนกลุ่มน้อย” ไปเรียบร้อยแล้ว พนักงานที่รอรับการเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ จึงเป็นเจ้าของมหาวิทยาลัยในอนาคตอันใกล้

มหาวิทยาลัยกระแสดะวันตก

กรีกโบราณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคลาสสิกกรีก ได้ส่งอิทธิพลต่อวิถีการคิดและการดำรงชีวิตของชาวตะวันตกเป็นอย่างมาก รวมทั้งกระบวนการเรียนรู้และรากฐานความรู้ความคิด ปรัชญา ไสคราติสปรัชญาจารย์ผู้นำไซฟิสนีอ็อกคิดผู้แสวงหาความคิดในเชิงปรัชญา ในช่วงต้นคลาสสิกกรีก ก็ราว ๓-๔ ร้อยปีก่อนคริสต์ศักราช ประมาณอายุของเพลโตและอริสโตเติล ไสคราติสมีกระบวนการสร้างนักคิด นักปรัชญา ซึ่งอาจถือเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ก้าวหน้าทำทนายในช่วงแรก ๆ นั้น โดยโสคราติสจะใช้กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ที่ผลักดันให้ผู้คน คนหนุ่ม (คนสาวสมัยนั้นยังไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม) แสวงหาความรู้และรู้ด้วยตนเอง เพราะโสคราติสถือว่าทุกคนฉลาด ทุกคนแสวงหาความรู้ได้ และทุกคนมีความรู้ อยู่จำนวนหนึ่ง เพียงแต่กระตุ้นให้ถูกทาง ผู้คนก็สามารถที่จะรู้หรือเข้าใจได้ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเรียกว่า “Socratic Discussion”

เมื่อโสคราติสพบชาวบ้านกำลังครุ่นคิดที่จะเจาะหน้าต่าสี่เหลี่ยมของเขา ให้มีพื้นที่เป็น ๒ เท่าของหน้าต่าเดิม ชาวบ้านไม่รู้จะทำอย่างไร โสคราติสตั้งคำถามว่า “ถ้าลากเส้นทะแยงมุมหน้าต่าเดิมแล้วเกิดอะไรขึ้น” ชาวบ้านบอกว่า “สามเหลี่ยมสองรูป” โสคราติสถามต่อว่า “แล้วพื้นที่เป็นอย่างไร” ชาวบ้านร้อง อ้อ แล้วตอบว่า “สามเหลี่ยมหนึ่งรูปมีพื้นที่เท่ากับครึ่งหนึ่งของสี่เหลี่ยม” โสคราติสตั้งคำถามกระตุ้นความคิดต่อไปอีกว่า “แล้วถ้าลากเส้นทะแยงมุมอีกสองมุมที่เหลือล่ะ” ชาวบ้านยิ้มพร้อมกับตอบว่า “ก็เกิดสามเหลี่ยม ๔ รูป พื้นที่รูปละหนึ่งในสี่” โสคราติสถามต่อว่า “ถ้าพลิกสามเหลี่ยมทั้ง ๔ รูปไปด้านบน-ล่าง-ซ้าย-ขวา จะเกิดอะไรขึ้น” ชาวบ้านตอบชัดถ้อยคำ “สี่เหลี่ยมใหญ่ที่เกิดขึ้นมีพื้นที่เป็น ๒ เท่าของหน้าต่าบานเดิม... ครับผม”

กระบวนการทางการเรียนการสอนหรือกระบวนการเรียนรู้ เช่นนี้ สอนให้รู้ว่า สาณาศาสตร์ก็ภาคภูมิใจที่ความรู้เกิดจากตัวตนของเขาเอง และเขาสามารถประยุกต์กระบวนการคิด ดังกล่าว ไปใช้ประโยชน์ในอนาคตในชีวิตของเขาได้

ด้วยการที่โสคราติสมุ่งสร้างคนหนุ่มให้เฉลียวฉลาด ผู้มีอำนาจแห่งเอเธนส์จึงพิพากษาให้โสคราติสดื่มยาพิษตายด้วยข้อหา โสคราติสขาดความศรัทธาในพระเจ้าและช่องสุ่มคนหนุ่มให้ฉลาดและกระด้างกระเดื่องแก่เอเธนส์ เรื่องเล่าจากอดีตกาลสาณาศาสตร์อย่างเพลโตและอริสโตเติล ก็ใช้กระบวนการเดียวกับโสคราติส เพลโตตั้งอะคาเดมี อริสโตเติลตั้งลีซีอุม เพื่อเผยแพร่ความคิดและสร้างสติปัญญาให้คนหนุ่มสมัยนั้น อริสโตเติลแสวงหาความจริงมากมาย จนได้ชื่อว่าเป็นเอ็นไซโครปีเดียและเป็นผู้บุกเบิกวิทยาศาสตร์ในสมัยกรีกโบราณ

ช่วงปลายสมัยกรีกโบราณ ได้ก่อเกิดองค์กรการศึกษา ซึ่งเป็นต้นเค้าของมหาวิทยาลัยตะวันตกขึ้นคือ “มิวซีอุม” หรือ “Museum” ซึ่งเป็นสถานศึกษาสำหรับประชาชนชาวกรีก ซึ่งมิวซีอุมประกอบด้วย

๑. ปรวิชาจารย์ผู้สอนสาณาศาสตร์
๒. สาณาศาสตร์ผู้ใฝ่แสวงหาความรู้
๓. หอสมุดซึ่งเป็นคลังความรู้

หอสมุดซึ่งเป็นแหล่งความรู้สำหรับสาณาศาสตร์ที่จะเข้าไปค้นคว้า ได้กลายเป็นปัจจัยหลักอย่างหนึ่งของการแสวงหาความรู้หรือ “ความรักในภูมิปัญญา” (Love of Wisdom)

เมื่อถึงยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาหรือ “Renaissance” คริสต์ศตวรรษ ๑๔,๑๕,๑๖ เรอเนอซ็องส์ ซึ่งเป็นการเกิดใหม่ (Rebirth) ของสรรพความรู้และศิลปวัฒนธรรมจากกรีก โรมัน บีแซนทีน มหาวิทยาลัยเฉพาะทางทางด้านกายและกฎหมาย ได้เกิดขึ้นในอิตาลี เป็นการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่ควบคู่ไปกับการเรียนรู้และเผยแพร่คริสต์ศาสนา พร้อมกันนั้นก็ก่อเกิดการศึกษาศิลปศาสตร์ (Liberal Arts) ที่ให้ความสำคัญกับมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งถือว่าเป็นวิชาของเสรีชนผู้รักอิสรภาพเสรีภาพทั้งหลาย

เลยมาจนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ในปี ๑๘๑๐ จึงก่อเกิดมหาวิทยาลัยวิจัย (Research University) ขึ้นในเยอรมนี ตามมาด้วยราชบัณฑิต (Royal Academy) และมหาวิทยาลัยในยุโรป มหาวิทยาลัยแห่งมลรัฐที่มีที่ต้นเพื่อให้มหาวิทยาลัยทำมาหากินทางวิชาการในสหรัฐอเมริกา

ความเป็นมหาวิทยาลัย

ใน “ความเป็นมหาวิทยาลัย” การแสวงหาความรู้ใหม่

“องค์ความรู้” (body of knowledge) เป็นผลึกความรู้ความคิดที่เกิดจากการบูรณาการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้ และข้อมูลต่างๆ เป็นปรากฏการณ์ความรู้ใหม่ การวิจัยจึงกลายเป็นหัวใจของการเป็นมหาวิทยาลัย ในการสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการ การเป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทาง ทั้งทางตะวันตกและในสังคมไทย ก็อาจจะมีจุดเด่นในความลุ่มลึกดั้งเดิม แต่อาจมีจุดอ่อนในเชิงบูรณาการ การเป็นมหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบ (Comprehensive University) จึงเป็นการผสมผสานศาสตร์และศิลป์ (Science and Art) เป็นการสร้างเอกภาพในความหลากหลาย เป็นการสร้างพลังร่วมทางวิชาการและการบริหารจัดการองค์การการศึกษาท่ามกลางความหลากหลายนั้น

นอกจากการแสวงหาความรู้เป็นประการสำคัญแล้ว บทบาทหลักของการเป็นมหาวิทยาลัยคือ การผลิตบัณฑิตหรือการสร้าง “ปัญญาชน” (intelligentsia) บัณฑิตในทางพุทธธรรมที่หมายถึง “ผู้รู้” หมายถึง “สัตบุรุษ” ที่มีคุณธรรมจริยธรรม มีความดีงามสูงส่ง ปัญญาชนในสังคมปัจจุบัน นอกจากจะหมายถึง ผู้รู้ผิด-ชอบ-ชั่ว-ดี มีคุณธรรมจริยธรรมแล้ว ยังหมายถึง ผู้แสวงหาความรู้ ผู้สร้างสรรค์ เป็นผู้นำสังคม มีคุณค่า มีความหมายต่อสังคมตลอดชีวิตของเขาด้วยแล้ว มหาวิทยาลัยมีความพร้อมในการสร้าง “ปัญญาชน” มากน้อยเพียงใด คำถามดังกล่าวมีความสำคัญมากนัก

นักคิด นักการศึกษา ได้อภิปรายถกเถียงบทบาทของการเป็นมหาวิทยาลัยที่พึงเป็นและพึงมีต่อสังคมตลอดมา แนวคิดกระแสตะวันตกมักดึงเดี่ยวไปทางใดทางหนึ่ง ตะวันออกอาจรวมชอมมากขึ้น ท้ายที่สุดพอจะสรุปบทบาทของมหาวิทยาลัยที่มีต่อสังคมได้สามทางดังนี้

๑. การสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการ
๒. การเป็นผู้นำสังคมและชุมชน
๓. การเป็นส่วนหนึ่งของการแสวงหาและเรียนรู้กับชุมชน

แล้ววันนี้ มหาวิทยาลัยต่างๆ ก็มักผสมผสานประเด็นต่างๆ เหล่านั้นเข้าด้วยกัน มีดีกรีหรือน้ำหนักที่แตกต่างกันออกไป มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ก็มุ่งมั่นให้ความสำคัญทั้งสามประการอย่างสำคัญยิ่ง

การศึกษาคือศาสตร์และศิลป์

ชีวิตคือศาสตร์และศิลป์ การศึกษาคือศาสตร์และศิลป์ คือ “science and art” คือ หยาง-หยิน คือ ศักยภาพของสมอง ซีกซ้ายและขวา รวมทั้งการเรียนการสอนก็เป็น “ศาสตร์และศิลป์” เมื่อ “ศาสตร์” หมายถึง เหตุผล ตรรกะ องค์ความรู้ ตัวความรู้ในแต่ละศาสตร์ ในแต่ละ Discipline “ศิลป์” ย่อม

หมายถึง กระบวนการ วิธีการ กลยุทธ์ที่เก่งกาจ นุ่มนวล เฉลียวฉลาดความเป็นมืออาชีพ ในการทำให้ชีวิตการศึกษาศาสตร์ต่าง ๆ และการเรียนการสอน บรรลุเป้าหมายอย่างดียิ่ง “ศิลปะ” จึงอยู่ในการดำรงชีวิต อาชีพ มนุษยสัมพันธ์ การปรุงอาหาร การพูด ฯลฯ ดังเช่นเรามักจะกล่าวกันว่า ศิลปะในการดำรงชีวิต ศิลปะในการพูด ศิลปะในการปรุงอาหาร การประกอบโรคศิลป์ ศิลปะในการสอน “ศาสตร์” และ “ศิลป์” จึงมีน้ำหนักพอกันในชีวิต การเป็นครูอาจารย์ การมีความรู้ที่ลุ่มลึกเพียงด้านเดียว ย่อมอ่อนแอสำหรับอาชีพครูอาจารย์ อาชีพที่ต้องถ่ายทอดและกระตุ้นความรู้ความสามารถของผู้เรียน นักเรียน นิสิต นักศึกษา

จอห์น ดุย บอกว่า “Life is not for learning but learning is life in itself” และศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ก็บอกว่า “การเป็นครูต้องเป็นนักเรียนที่เรียนรู้ตลอดชีวิต” หรืออาจจะกล่าวได้ว่า “การศึกษาเป็นมรรค ไม่ใช่ผล” (Education is means, it's not end.) การศึกษาเป็นวิถี เป็นครรลอง เป็นเส้นทางไม่รู้หมดสิ้น ไม่ใช่จุดจบ ไม่ใช่ข้อสรุป เมื่อจบการศึกษา จบปริญญาเอก ไม่ใช่ความรู้หยุดอยู่เพียงแค่นั้น หรืออาจจะกล่าวอีกว่า “การศึกษาไม่ใช่ความรู้แต่การศึกษาคือกระบวนการของความรู้ (Education is not the knowledge but process of knowledge.)” ไม่ใช่ “ความรู้” หรือ “ตัวความรู้” แต่เป็นกระบวนการในการได้มาซึ่งความรู้ เป็นการเรียนรู้

“มรรค” และ “กระบวนการ” จึงเป็นสิ่งเดียวกัน เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ การกระทำที่จะเรียนรู้ แสวงหาความรู้ การเรียนรู้ทุกเวลาทุกที่ ทุกกาลเทศะ การเรียนรู้ตลอดชีวิต คำถามที่สำคัญสำหรับครูอาจารย์ทุกคน ทุกศาสตร์ ไม่มีข้อยกเว้น จะสร้าง กระตุ้น หรือผลักดันให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา ก่อเกิดกระบวนการเหล่านี้ในตัวของเขา ในความเป็นเขาซึ่งมิใช่เพียงการให้ความรู้และยึดยึดความรู้เท่านั้น ใจหทัยและคำถามสำคัญ

ความรู้วันนี้เปลี่ยนแปลงทุกเวลานาที งดกลดเวลา ความรู้ด้าหลังตลอดเวลา ความรู้ของครูอาจารย์ เมื่อเทียบกับความรู้ที่มากมายมหาศาลและเปลี่ยนแปลงทุกเวลานาทีขณะนี้ ครูย่อมมีความรู้จำกัด ถ้าสมัยได้ ผิดได้ ครูจึงไม่ใช่ผู้วิเศษ ไม่ใช่สูตรสำเร็จที่จะเพียงป้อนความรู้ กระบวนการที่เข้มแข็งจริงจัง ก้าวหน้า จึงเป็นสุดยอดของความปรารถนาใน “การเป็นครู” รวมทั้ง “ความเป็นครู” เราคงต้องสร้างและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ กระบวนการเรียนการสอนไปพร้อมกับการสร้างความรู้ ความล้มเหลวของการเป็นครูอาจารย์ คือ

ความอ่อนแอในกระบวนการเรียนการสอน อ่อนแอในกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง และแน่นอน ตัวความรู้ องค์ความรู้ที่ลุ่มลึก ก้าวหน้าและทันสมัยของครูอาจารย์ ด้วยเช่นกัน

บางคนบอกว่า “เราไม่ต้องมีความรู้ทั้งหมดก็ได้ แต่เราควรจะรู้ว่า ความรู้ต่างๆ อยู่ที่ไหน และเราพร้อมที่จะไปหยิบจับความรู้เหล่านั้นมา ฉลาดที่จะแสวงหาความรู้ เท่านั้นก็น่าจะพอ”

ในอดีตเรามีตัวความรู้ที่น้อยนิด สมัยเมโสโปเตเมีย ทำหค้นปีที่ผ่านมา เรามันก็มีความรู้ด้วยอักษรลิ่ม (eunieforn) บันดินเหนียวเป็นแผ่น ๆ ใช้ไม้สามเหลี่ยมกดสลักไปมาเป็นตัวอักษร ก็สามารถบันทึกความรู้ที่มีอยู่ได้ อียิปต์บันทึกด้วยตัวอักษรภาพ (hieroglyphic) บนผนังหรือบนกระดาษปาปิรุส จีนก็สร้างอักษรภาพแกะสลักตำรายาบนแผ่นหิน ประชาชนเอากระดาษมาวางทาบ ใช้แท่งถ่านถูนกระดาษ (rubbing) ก็ลอกเอาตำรายาไป กรีก โรมัน บีแซนทีน เรอเนสซองส์สร้างระบบห้องสมุด แต่วันนี้ระบบ ICT บรรจุความรู้ มีความรู้สิ้นไหลไปทั่วโลก มหัศจรรย์จริง ๆ คำถามที่ตามมาคือ ความรู้มีตัวตนหรือ ความรู้มีกรอบจำกัดหรือ ความรู้หยุดนิ่งหรือ ความรู้มีเจ้าของหรือ ความรู้เป็นความจริงหรือ และคำถามอีกมากมาย

นวัตกรรมการเรียนรู้

การสอนแบบให้ความรู้ ป้อนความรู้ อาจเป็นการบริหารจัดการความรู้ (Knowledge management) แต่การสอนแบบพัฒนากระบวนการเรียนรู้ (learning process development) เป็นการสร้างภาวะผู้นำการเรียนรู้ (learning leadership) แล้วชีวิตการเป็นครูอาจารย์ของเราจะเน้นอย่างไร

ผมเชื่อว่า กระแสการเรียนรู้หรือกระบวนการสอนแบบตะวันตกเน้นแบบ “นอกเข้าใน” (outside in) มองโลกภายนอก มองความรู้ มองเหตุผล มองอย่างประจักษ์นิยม หรือ “Empiricism” แต่โลกตะวันออก กระแสตะวันออก รวมทั้งกระแสไทย เป็นกระบวนการการศึกษา การเรียนรู้แบบ “ในออกนอก” (inside out) เป็นพลังจากภายในพลังของวัฒนธรรม พลังของธรรมชาติ พลังของศาสนา จิตวิญญาณ ความเป็นคน ความเป็นชุมชน แล้วเราจะผสานกระแสตะวันตกและตะวันออกอย่างไร ดีกรีเท่าไร “เราศึกษาตะวันตกแล้วจะเป็นนายตะวันตกได้อย่างไร”

แล้วเราจะสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ การเรียนการสอนอย่างไร เราบรรยาย เราทำตัวเป็นผู้รู้มากเกินไปหรือไม่ เราจะลดการเป็นผู้รู้ลงบ้างอย่างไร กระตุ้นการวิเคราะห์

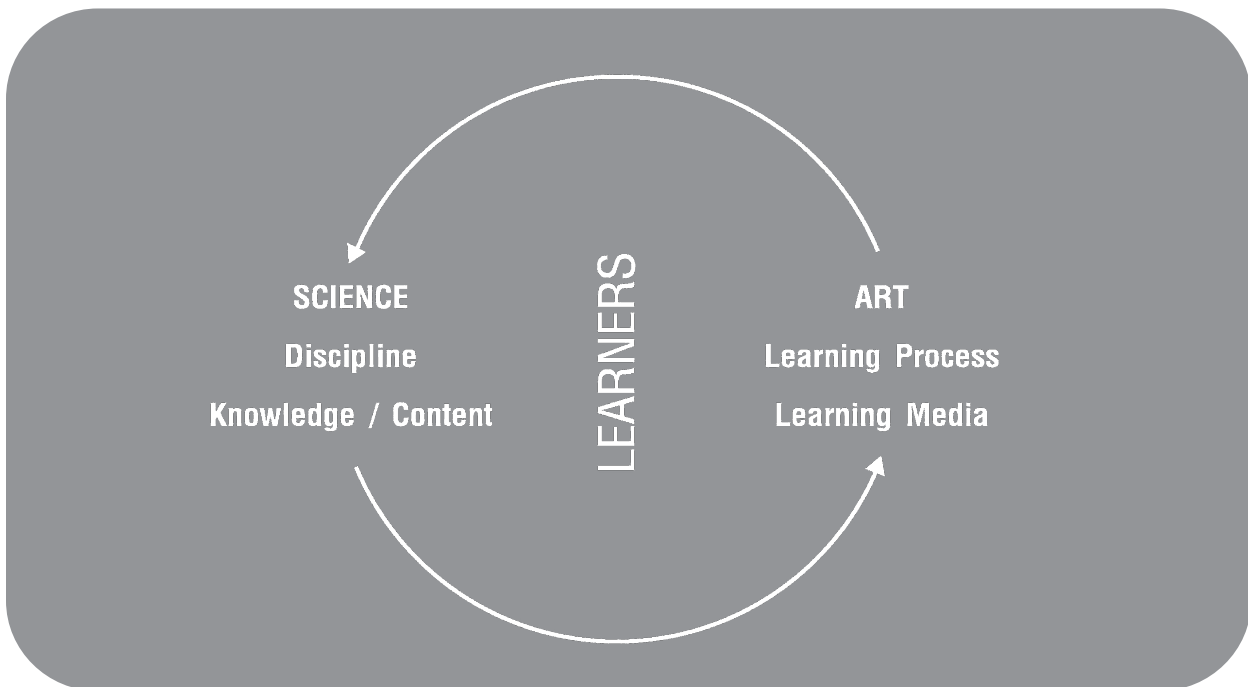
สังเคราะห์ เพื่อก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ก่อให้เกิดความรู้และการแสวงหาความรู้ในตัวของเขา ไปพร้อมกันด้วยอย่างไร

การสอนด้วยการบรรยายยังคงมีคุณค่า แต่คงมิใช่การบรรยายเพียงอย่างเดียว การบรรยายสามารถสร้างความรู้ความคิดได้ระดับหนึ่ง แต่ยังคงมีกระบวนการเรียนการสอนอีกมากมายหลายอย่างที่กระตุ้นหรือก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ถ้ากระบวนการเรียนการสอนอย่างหนึ่งก่อให้เกิดคุณค่าในการรู้ การคิดของนิสิตนักศึกษาอย่างหนึ่ง กระบวนการเรียนการสอนหลากหลายกระบวนการแบบย่อมก่อให้เกิดคุณค่าแก่ผู้เรียนหลากหลายลักษณะ หลากหลายด้านด้วยกัน “ความหลากหลาย” เป็นสังคมในอนาคต และเป็นอนาคตของลูกศิษย์เราด้วยปัญหาที่ต้องตั้งคำถามอีกคือ เราจะให้ความรู้ที่อยู่ที่เราหรืออยู่ที่นิสิต จะให้เราหรือจะให้ นิสิตรู้เอง จะให้เราหรือให้นิสิตรักความรู้

วันนี้มีกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการเรียนการสอนมากมาย หลายท่านหลายคณะได้หลุดหล่มบรรยายอย่างเดียว ไปเรียบร้อยแล้ว มีกระบวนการเรียนรู้หลายอย่างที่น่าสนใจ เช่น การเรียนรู้บนฐานการวิจัย (Research based learning) การเรียนรู้บนฐานปัญหา (problem based learning)

การเรียนรู้บนฐานโครงการ (project based learning)

ผมเคยเสนอการเรียนการสอนไว้หลายอย่าง เช่น กระบวนการเรียนการสอน สุ จี ปุ ลิ หรือ หัวใจนักปราชญ์ทางพุทธธรรม ที่เน้นการเรียนรู้ ศึกษาค้นคว้าอย่างเข้มแข็ง การเรียนรู้ด้วยจิตศรัทธา สมาธิ การเรียนรู้ด้วยข้อสงสัยและคำถาม และการเรียนรู้ที่ต้องมีกระบวนการไปสู่การเขียน การเสนอเอกสาร การนำเสนอ การสัมมนา หรือการเรียนการสอนแบบ R&D คือ Reading และนำมา Discussion อ่านให้เข้มแข็ง รักการอ่าน อ่านให้กว้างและลึก อ่านแล้วนำมาพูดคุย ถกเถียงอภิปรายกัน ไม่ใช่อ่านแล้วปล่อยให้ผ่านไป หรือการเรียนการสอนแบบ Q&A หรือ Question and Answer คือตั้งประเด็นคำถาม ตั้งข้อสงสัยด้วยตนเอง แล้วศึกษาค้นคว้าและแสวงหาคำตอบเอง หรือการเรียนการสอนแบบ FFF หรือ Fun-Find-Focus เป็นการสอนให้ชมให้อ่านสิ่งที่เป็นบันเทิง เป็นสื่อบันเทิง (Edutainment) ภาพยนตร์ การ์ตูน เพลง อ่านบทกวี ฯลฯ แล้วค้นหา (Find) ประเด็นที่เป็นสาระ เป็นความรู้ แล้วกำหนดประเด็น (Focus) เพื่อขยายความรู้ความคิดหรือค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมต่อไป

ประเด็นสำคัญคือ เราจะสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้อย่างไร นวัตกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้ ผสานกับองค์ความรู้ที่มีประสิทธิภาพได้อย่างไร

ปรโตโมสะและโยนิโสมนสิการ

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี สกคอรียสัง ๔ แห่ง
พุทธธรรมมาสู่กระบวนการศึกษาค้นคว้าและวิจัย

- ทุกข์ ที่เป็นการกำหนดปัญหา การศึกษาให้รู้
- สมุทัย ที่เป็นการตั้งสมมติฐาน การกำจัดปัญหา
- นิโรธ ที่เป็นการทดลอง การทำให้แจ้ง
- มรรค ที่เป็นการวิเคราะห์และสรุป หรือการแก้ปัญหา

ตามแนวทาง

ผมพิจารณาการศึกษาที่เกิดจากการกระตุ้น การชักจูง
จากผู้อื่น เพื่อก่อให้เกิดพลัง ก่อให้เกิดทิศทางและกระบวนการ
การเรียนรู้ นั่นคือ “กระบวนการปรโตโมสะแห่งพุทธธรรม”
ซึ่งผู้สอนคือครูอาจารย์ ปรชญาจารย์ ที่ต้องเป็นผู้รู้ เป็นบัณฑิต
เป็นสัตบุรุษ เป็นกัลยาณมิตร และกระบวนการศึกษาค้นคว้า
กระบวนการเรียนรู้นั้น ต้องเป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าและ
เรียนรู้ที่แยบยล ละเอียดประณีต วิเคราะห์แยกแยะ ใส่ใจอย่าง
แท้จริง การศึกษาไม่ได้เป็นไปอย่างหยาบและผิวเผิน ไม่ใช่
“จ่ายครบจบแน่”

โยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย

๑. คิดอย่างถูกวิธี พิจารณาโดยอุบาย
๒. คิดอย่างมีแนวทาง ถูกทาง
๓. คิดอย่างมีเหตุผล คิดตามเหตุ
๔. คิดให้เกิดผล มีเป้าหมาย

สัปปริสรธรรมหรือธรรมของสัตบุรุษ ประกอบด้วย

๑. รู้หลักและรู้จักเหตุ
๒. รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล
๓. รู้จักตน
๔. รู้จักประมาณ
๕. รู้จักกาล
๖. รู้จักชุมชน
๗. รู้จักบุคคล

องค์คุณกัลยาณมิตร ประกอบด้วย

๑. เป็นผู้มีความเมตตา
๒. เป็นผู้ควรเคารพ
๓. เป็นผู้ทรงภูมิ
๔. เป็นผู้ชี้แจงกระจ่างชัด
๕. เป็นผู้อดทนถ้อยคำ

๖. เป็นผู้อธิบายเรื่องลึกลับได้

๗. เป็นผู้ไม่ชักจูงไปในทางเลื่อม

ภาวะผู้นำและการศึกษา

ถึงเวลาที่กระบวนการทางการศึกษา ผู้นำทางการศึกษา
ครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ต้องได้รับการตีพิมพ์
“ภาวะผู้นำ” (Leadership) ท่ามกลางสังคมสมัยใหม่ที่ก้าวหน้า
และเปลี่ยนแปลงทุกเวลาเวลาที่จริงอยู่ความดีงาม ความสมณะ
ความพอเพียงยังต้องดำรงอยู่ แต่การมีภาวะผู้นำย่อมช่วยขับ
เคลื่อนการศึกษาและกระบวนการศึกษา ให้ก่อเกิดนวัตกรรมทาง
การศึกษา นวัตกรรมในองค์ความรู้และนวัตกรรมการเรียนการ
สอน ตลอดเวลาที่ผ่านมาระบบจะขาด “ปีก” ทางด้านนี้ก็ได้
ทำให้การศึกษาทั้งประเทศ ทั้งระบบอ่อนแอเกินไป

ภาวะผู้นำ หรือ “Leadership” เป็นความสามารถพิเศษ
(giftedness) อย่างหนึ่งของคนเรา เป็นศักยภาพเชิงปัญญา
หนึ่งในพหุปัญญา (multiple intelligences) ที่เรากล่าวถึงกัน
เป็นอย่างมากในวันนี้ พหุปัญญาที่เกี่ยวกับศักยภาพทางด้าน
ตรรกะและคณิตศาสตร์ ดนตรี ทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง กีฬา
สติปัญญาความคิดที่ลุ่มลึก มนุษยสัมพันธ์ ภาษา ธรรมชาติ ฯลฯ
“ภาวะผู้นำ” จึงมิได้เกิดขึ้นหรือสามารถทำให้เกิดขึ้นชั่วข้ามคืน
ถ้าเราเชื่อในเรื่องการศึกษาเชิงระบบสมอง (brain-based
education) ภาวะผู้นำอาจเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูตั้งแต่
วัยทารก การพัฒนาสติปัญญา ความคิด การเลี้ยงดูและสภาพ
แวดล้อม การศึกษาในระบบและนอกระบบ ประสบการณ์ต่างๆ

การบริหารจัดการหรือการจัดการเรียนการสอนอาจเป็น
การใช้ศาสตร์และศิลป์ในการทำงานให้สำเร็จ สำเร็จโดยผู้อื่นเข้า
มามีส่วนร่วม มีพลังร่วม (synergy) หรือการบริหารจัดการคือ
การใช้อำนาจ บารมี และคุณธรรม ความสามารถที่จะทำให้อื่น
ทำงานเพื่อส่วนรวม ทำงานด้วยใจ เรียนรู้ด้วยใจ ถ้าเป็นเช่นนั้น
ก็ต้องมาตั้งคำถามใหม่ว่า แล้ว “อำนาจ” ในที่นี้คืออะไร ถ้า
อำนาจคืออำนาจ อำนาจคือดาบ อำนาจคือเงินตรา ก็จะเป็นปัญหา
แต่ถ้าอำนาจคือ “งาน” งานคือ “บารมี” คุณธรรมในการบริหาร
จัดการก็จะตามมา

ในแง่ของศักยภาพของภาวะผู้นำ การเป็นผู้นำองค์กร
ในทุกระดับ การเป็นผู้นำในการเรียนการสอน ควรจะต้องพัฒนา
หรือมีความพร้อมหลายด้าน เพื่อให้การบริหารจัดการองค์กร
บรรลุเป้าหมายอย่างดียิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์กรและกระบวนการ
การศึกษาในปัจจุบัน ไม่ว่าจะป็นองค์กรเล็กหรือใหญ่ ภาครัฐ
หรือเอกชน ไม่ยกเว้นแม้แต่องค์กรทางการศึกษา ด้วยกระแส
สังคมปัจจุบันมีภาวะการเปลี่ยนแปลงสูง มีความเสี่ยงสูง จน

กระทั่งนักบริหารเสนอแนวคิดในการบริหารการเปลี่ยนแปลง (change management) การบริหารความเสี่ยง (risk management) การบริหารเชิงกลยุทธ์ (strategic management) เพื่อตอบสนองภาวะคุกคามและการรุกองค์กรไปข้างหน้า สร้างองค์กรให้มีภูมิคุ้มกันสูง ให้สามารถแข่งขันได้บนศักยภาพและอัตลักษณ์ของตนเอง

ผมเชื่อว่าภาวะผู้นำควรประกอบด้วย

๑. ความเป็นผู้นำมืออาชีพเฉพาะด้าน (professional)
๒. ความเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และศักยภาพ (vision and potentiality)
๓. ความเป็นผู้นำที่มีจิตสำนึกสาธารณะ (public mind)
๔. ความเป็นผู้นำที่มีจิตสำนึกจริยธรรม (ethic mind)
๕. ความเป็นผู้นำที่มีหลักการในการบริหารจัดการ (administration concept)
๖. ความเป็นผู้นำที่มีพลังร่วม (synergy and teamwork)

การบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอนต้องมีกระบี่อยู่ที่ใจ มีตาบแห่งการตัดสินใจ (decision making) องค์กร ขบวนการหรือกระบวนการที่ขาดพลังการตัดสินใจ ย่อมอ่อนแอ และ สัมเหลว ไม่สามารถแข่งขันได้ การบริหารจัดการองค์กรในเชิงแข่งขันต้องขยับจุดเป้าหมายหรือ “bench mark” อยู่ตลอดเวลา ขยับให้สูงขึ้นและแสดงประสิทธิภาพในการบริหารจัดการเพื่อก้าวไปสู่จุดเป้าหมายแต่ละระดับนั้น

ศึกษาจากแนวคิด

มนุษย์พัฒนาจากสัตว์เซลล์เดียว จากในน้ำขึ้นบกจาก สัตว์เลื้อยคลานมาสู่ลิง จากกระดูกสันหลังขวางโลก สัตว์เดรัจฉาน คือ สัตว์ที่มีกระดูกสันหลังขวางโลก เดรัจฉานวิชาอาจเป็นวิชา ขวางโลก ถึงกระดูกสันหลังขวางโลกบ้าง ตั้งตรงบ้าง มนุษย์ กระดูกสันหลังตั้งตรงกับพื้นโลก ต้องต่อสู้กับแรงโน้มถ่วง (gravity) ของโลก เมื่ออายุมากขึ้นจึงมีปัญหาบริเวณข้อต่อ ใจข้อกระดูก สันหลัง กระดูกหัวเข่า มนุษย์เป็นสัตว์โลกพันธุ์เดียวที่นิ้วโป้ง แตะกับทุกนิ้วในมือเดียวกันได้ และการที่นิ้วโป้งสามารถทำงาน ร่วมกับทุกนิ้วได้ ก่อให้เกิดงาน ก่อให้เกิดการสร้างสรรคและ นวัตกรรมมากมายบนโลกใบนี้ สัตว์อื่นไม่สามารถทำได้

ชาร์ลส์ ดาร์วิน เจ้าของทฤษฎีวิวัฒนาการสัตว์โลก ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจมากกว่า “It’s not the strongest of the species that survive, nor the most intelligent, but the one most responsive to change.” แข็งแรงที่สุด ฉลาดที่สุด

ย่อมมีโอกาสสูญพันธุ์ได้ แต่สัตว์โลกหรือเผ่าพันธุ์ที่จะอยู่รอด ปลอดภัยก็คือ ศักยภาพในการตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของโลก (most responsive to change)

จอห์น เอฟ เวลช์ กูรูทางด้านเศรษฐศาสตร์ ทางด้านธุรกิจ ยืนยันว่า “We must change before we have be changed.” เปลี่ยนเสียก่อนที่จะถูกเปลี่ยนหรือถูกเล่นงาน สเตฟาน อาร์ โควี กูรูทางด้านเศรษฐศาสตร์อีกคน หนึ่ง กล่าวถึงภาวะผู้นำว่าเป็นบุคคลที่เป็น highly effective people ซึ่งควรพร้อมด้วย

๑. เป็นผู้คิดและทำในเชิงรุก (be proactive)
๒. เป็นผู้เริ่มต้นด้วยจุดหมายในใจ (the end in mind)
๓. เป็นผู้ทำทันที (put first thing first)
๔. เป็นผู้คิดชนะ-ชนะ (win-win)
๕. เป็นผู้เอาใจเขามาใส่ใจเรา (to understand then to be understood)
๖. เป็นผู้สร้างพลังร่วม (synchronization of energy)
๗. เป็นผู้ลับให้คมตลอดเวลา (sharpen the saw)

อาจศึกษากูรูทางการบริหารจัดการธุรกิจอีกคนหนึ่ง แจ็ค เวลช์ (Jack Welch) กูรูที่ใคร ๆ ก็รู้จักและยอมรับนับถือ เวลช์มีแนวคิดในการบริหารจัดการองค์กรและภารกิจต่าง ๆ ให้ สำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นภาวะผู้นำของบุคคล เป็นประการสำคัญ เขามีประเด็นของการมีภาวะผู้นำมากมาย หลายแง่มุมน่าสนใจ ดังนี้

- ทำให้เป็นทางการน้อยลง
- เลิกทำงานแบบข้าราชการ (เช้าชาม-เย็นชาม)
- เผชิญความจริง
- ทำให้ง่ายขึ้น
- เห็นการเปลี่ยนแปลงเป็นโอกาส
- นำด้วยการสร้างพลังให้กับผู้อื่น
- ท้าทายทำเนียบปฏิบัติ
- ให้ความสำคัญกับความรู้
- ฉกฉวยโอกาสทำงานตลอดเวลา
- คิดถึงค่านิยมก่อน (คุณค่า)
- จัดการให้น้อยลง
- ให้ทุกคนมีส่วนร่วม
- เขียนวาระการประชุมใหม่ (ไม่ซ้ำซาก)
- ใช้ชีวิตให้กระตือรือร้น
- ใส่ความมั่นใจ
- ตั้งเป้าหมายที่จะขยายออกไป

กำจัดขอบเขต
 แสดงพลังวิสัยทัศน์
 นำพาความคิดที่ดีจากทุกหนแห่ง
 จุดประกายให้คนอื่นกระหายที่จะทำงาน
 คุณภาพคือหน้าที่ของคุณ
 การเปลี่ยนแปลงไม่มีวันสิ้นสุด
 ทำตัวให้สนุก
 กรุณาอ่านซ้ำ ๆ และคิดไปพร้อมกันอีกครั้ง และ
 อย่าลืม คิด-พูด-ทำ ให้เป็นสิ่งเดียวกัน

ผมเองเชื่อการลับเลื่อยหรือลับมีดให้คมตลอดเวลาด้วย
 หัวใจนักปราชญ์แห่งพุทธธรรม สุ จิ ปุ ลิ ที่มีคุณแก่ชีวิตและ
 วิชาการ มีข้อสังเกตเกี่ยวกับบุคคลที่มีภาวะผู้นำ ๗ ประการ ดังนี้

๑.ประสบความสำเร็จในการเลือกสรรผู้นำที่ทำงานด้วย

Success in working the right people

๒.ประสบความสำเร็จในการกระตุ้นผู้อื่น

Success in monitoring people
 ๓.ประสบความสำเร็จในภาวะผู้นำเฉพาะตัว

Success in leadership style

๔.ประสบความสำเร็จในการสื่อสาร

Success in communication

๕.ประสบความสำเร็จในการสร้างทีมและพลังร่วม

Success in building team

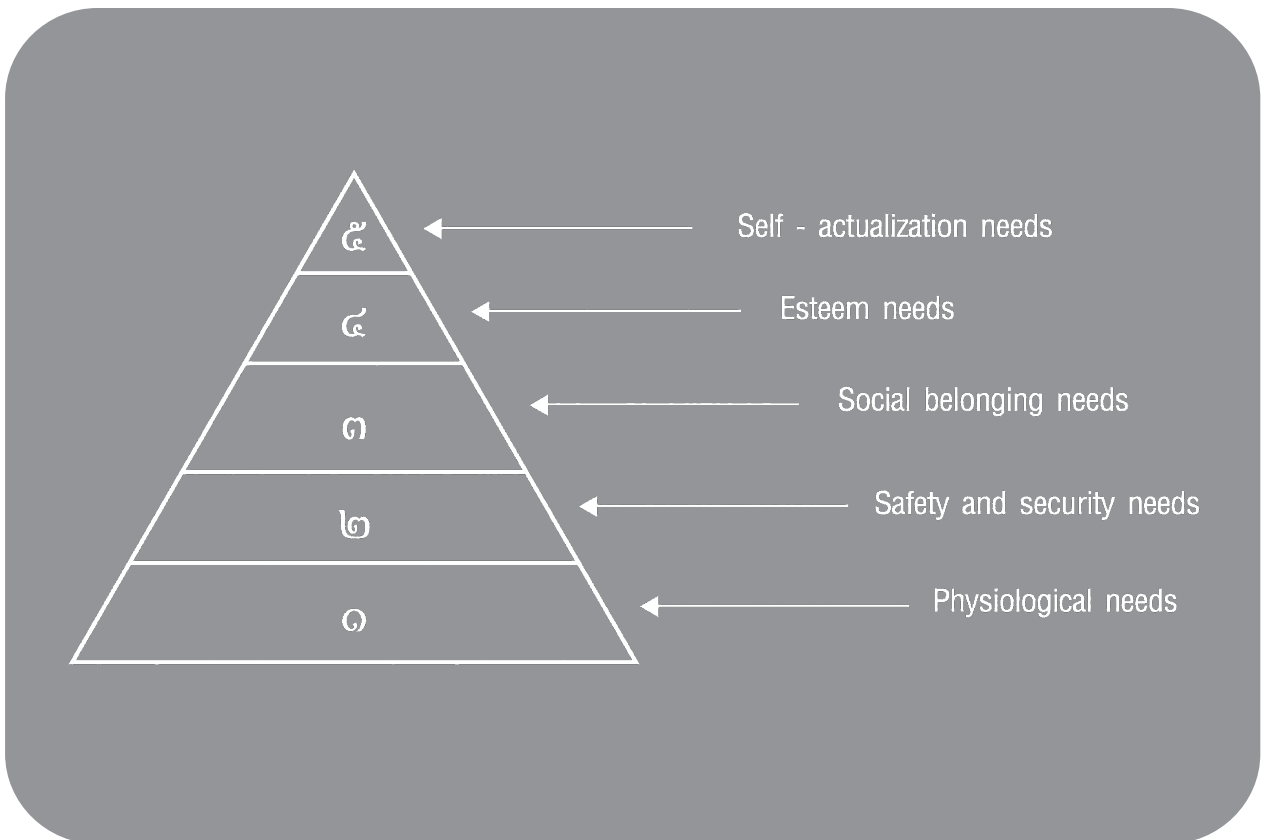
๖.ประสบความสำเร็จในการบริหารความแตกต่างขัดแย้ง

Success in managing conflict

๗.ประสบความสำเร็จในการบริหารความเปลี่ยนแปลง

Success in managing change

เราอาจจะกลับไปศึกษาทฤษฎีแนวคิดของนักการศึกษา
 นักจิตวิทยาชาวอเมริกันในอดีต อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham
 Maslow) พิจารณาถึงความต้องการหรือจำเป็นหรือ “needs”
 ของมนุษย์ ซึ่งเป็นเสมือนบันได ๕ ชั้นในการแสวงหาแก่นสาร
 หรือสาระของชีวิต ดังนี้

มนุษย์ทุกคนรวมทั้งเราด้วย ล้วนมีบันไดหรือเจตจำนงของตนเอง ส่วนใครจะกำหนดบันไดหรือเจตจำนงของตนเองไว้กี่ขั้น มีความมุ่งมั่นกี่ขั้น ประพฤติปฏิบัติได้กี่ขั้น ก็เป็นเรื่อง “กรรม” ของแต่ละบุคคล แต่อย่างน้อยครูอาจารย์ก็ไม่น่าจะน้อยกว่า ๓ ขั้น ก้าวถึงขั้นที่ ๔ และ ๕ ก็นับว่ายอดเยี่ยม

- ๑.ความต้องการเพื่อการดำรงชีวิต
- ๒.ความต้องการในความปลอดภัยของชีวิต
- ๓.ความต้องการในการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม
- ๔.ความต้องการในการมีเกียรติในสังคม
- ๕.ความต้องการในการบรรลุความฝันอันสูงสุดของตน

ลำดับ ๓-๔-๕ มีความเป็นนามธรรมสูง มีดีกรีของความมุ่งมั่น อุดมการณ์ และการเสียสละสูงขึ้น มีชีวิตเพื่อคนอื่น และ “การเป็นผู้ให้” สูงขึ้น ซึ่งบันไดความต้องการและความจำเป็นดังกล่าว เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำและการศึกษาอย่างแน่นอน และลำดับหรือบันไดยิ่งสูงขึ้นก็จะเหลือกลุ่มคนน้อยนิดลงทุกที ยอดปิรามิดของมาสโลว์จึงมีความหมายต่อชีวิตและสังคมอย่างยิ่ง

ท้ายที่สุด ลองมาดูหลักการดูคนของปรัชญาจารย์จีน ชังเบ้ง ที่เรารู้จักกันดี ลองดูสิว่า การดูคนของชังเบ้งนับด้วยพันกว่าปี เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำหรือไม่ และยังมีมันต์ขลังอยู่หรือไม่

- หนึ่ง - ยุแหย่ด้วยเรื่องดีร้ายแล้วสังเกตดูซึ่ง ปณิธาน
- สอง - บริภาษให้อับจนแล้วสังเกตดูซึ่ง ปฏิภาณ
- สาม - สอบถามกลอุบายแล้วสังเกตดูซึ่ง ปัญญา
- สี่ - บอกกล่าวซึ่งเคราะห์ภัยแล้วสังเกตดูซึ่ง ความกล้า
- ห้า - มอมเมาด้วยสุราแล้วสังเกตดูซึ่ง อุปนิสัย
- หก - ผูกมัดด้วยยามิสแล้วสังเกตดูซึ่ง ความสุจริต
- เจ็ด - มอบหมายภารกิจให้ทำแล้วสังเกตดูซึ่ง สัจจะ

ผมยังคงเชื่อว่า ครูอาจารย์ต้องมี “ความเป็นครู” ต้องเป็น “ต้นแบบ” ของผู้เรียนทุกเรื่อง การที่ครูอาจารย์บอกว่า “นักเรียนไม่ตรงเวลา” เพราะครูไม่ตรงเวลา ไม่สร้างระบบการตรงต่อเวลาให้ผู้เรียน การที่ครูอาจารย์บอกว่า “นักเรียนไม่ชอบเรียนสิ่งที่ยาก” เพราะครูไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอ ไม่สามารถทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย ไม่มีเรื่องยาก ๆ ลึก ๆ ให้ผู้เรียน ถ้าเราไม่มีความเป็นครูและไม่สามารถเป็นต้นแบบที่ดีได้ เรายังคงมีทางเลือกในอาชีพอื่น ๆ ได้

หมายเหตุ

บรรยายประกอบการปฐมนิเทศพนักงานใหม่ และการพัฒนาศักยภาพคณาจารย์ มศว
ณ โรงแรมพาวีเลียน ริมน้ำ ลีแคว รีสอร์ท จังหวัดกาญจนบุรี
๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑

การศึกษาไทย

และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

ช่วงเวลาของการปรับตัวและตื่นตัวในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สังคมปรับตัวไปสู่กระแสตะวันตกอย่างรุนแรง กระบวนการศึกษาก็ปรับตัวตามไปด้วย เมื่อกระแสไทยและกระแสตะวันตกเผชิญหน้ากัน คลื่นปัญหาและการปรับตัวก็พัฒนาต่อเนื่องกันมา จากการเริ่มต้นโรงเรียนในพระบรมมหาราชวัง ปี ๒๔๑๔ และเริ่มมีหลักสูตรการศึกษาในอีก ๓ - ๔ ปีต่อมา จากโรงเรียนในวังขยายมาสู่โรงเรียนนอกวัง โรงเรียนเพื่อประชากรราษฎร มีปัญหาและปรับตัวมาจนถึงวันนี้

กล่าวเฉพาะการศึกษาในระดับอุดมศึกษา มีนักการศึกษาที่เสนอให้มี “สกลวิทยาลัย” (“มหาวิทยาลัย” ในปัจจุบัน) ตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และมาเกิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อพัฒนาข้าราชการ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วตามมาด้วยมหาวิทยาลัยเฉพาะทาง มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเปิด และตลาดมหาวิทยาลัยนักร้อยในปัจจุบัน (๒๕๕๑) การก่อเกิดของมหาวิทยาลัยเฉพาะทางในช่วงแรก ไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ (มหาวิทยาลัยมหิดล) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร “วิทยาลัยวิชาการศึกษา” การศึกษาเฉพาะทางก็เกิดขึ้นด้วย แล้ววันนี้ก็พัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ “มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ”

สังคมไทยหลัง ๒๕๐๐

หลังกึ่งพุทธกาลหรือปี ๒๕๐๐ ในทศวรรษแรก ทหารเรื่องอำนาจ ทหารบริหารประเทศ ทหารร่ำรวย ทหารเข้าไปมีบทบาทกับกระบวนการธุรกิจ สังคม ทศวรรษ ๒๕๑๐ เป็นช่วงเวลาของการต่อต้านอำนาจในทศวรรษแรก ช่วงเวลาการแสวงหาของนิสิตนักศึกษา การสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบ ต่อสังคม คนอ่อนด้อย ชุมชน การแสวงหาความจริง ความดี ความงามใหม่ ผสานกระแสสังคมนิยม แล้วเหตุการณ์ขับไล่ผู้บริหารประเทศก็เกิดขึ้นในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ตามมาด้วยการฆ่าและการทำลายสำนึกเพื่อสังคมของนิสิตนักศึกษา ผู้แสวงที่อ่อนด้อย ส่วนหนึ่งเดินทางไปสู่ขุนเขา หลัง ๒๕๒๒ จึงมีโอกาสเดินทางกลับมาสู่เมือง ในทศวรรษ ๒๕๒๐ นั้น เป็นช่วงเวลาของการเผชิญหน้าของสงครามเย็น อเมริก้านพ่ายแพ้

สงครามเวียดนามตั้งแต่ปี ๒๕๑๘ สงครามธุรกิจ ทุนนิยม และคอมมิวนิสต์ อาหรับในตะวันออกกลางรวมตัวและก่อเกิด OPEC ใช้ทรัพยากรใต้ดินที่อุดมสมบูรณ์ “น้ำมัน” เป็นเครื่องมือต่อรองตะวันตก ชาวตะวันออกกลางที่เชื่อมั่นว่า มีอารยธรรมสูงส่งมาก่อนชาวตะวันตก ซึ่งความเชื่อมั่นนั้นก็ยืนยาวมาจนถึงวันนี้ ปรากฏการณ์ของสงครามอิรักและอเมริกาน การเผชิญหน้าเรื่องนิวเคลียร์ระหว่างอิหร่านและอเมริกาน แล้วราคาน้ำมันก็สูงขึ้นวันแล้ววันเล่า จนถึงขณะนี้ ธุรกิจเปลี่ยนไป การผลิตรถยนต์ต้องปรับตัว เทคโนโลยีต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่อง

ทศวรรษ ๒๕๓๐ รัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ แปลงสนามรบเป็นสนามการค้า ปั่นที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ เสียจนเสียผู้เสียคน คนมีสตางค์ในเมืองกว้านซื้อที่ดินทั่วประเทศ ยอดเขา ชายทะเล รวมทั้งการยึดครองและซื้อขายที่ดินของประเทศชาติอย่างไร้จริยธรรม แล้วคอมมิวนิสต์ในสหภาพโซเวียตก็ล่มสลายในทศวรรษนี้ (๒๕๓๒)

ทศวรรษ ๒๕๔๐ วิฤตเศรษฐกิจ “ต้มยำกุ้ง” เกิดขึ้น ส่งอิทธิพลไปรอบบ้าน แม้เกาหลีก็ล้มตามพี่ไทยไปด้วย เพียงไม่กี่ปีเกาหลีขึ้นอย่างสง่างาม วันนี้ (๒๕๕๑) ถนนมากมายพาดผ่านไปสู่เกาหลี รวมทั้งถนนการศึกษา วัฒนธรรม “แดงกิม” ไทยเราเองยังคงสับสนและเต็มไปด้วยปัญหาในทุกเรื่อง ปี ๒๕๕๐ ได้แสดงปรากฏการณ์ความสับสน ความแตกแยก การทำลายล้าง ความรุนแรง อัตตา ครั้งสำคัญที่สุดอีกครั้งหนึ่งในสังคมไทย รวมทั้งปัญหาชายแดนภาคใต้ที่กลายเป็นปัญหาระดับชาติ วาระของชาติ ถ้าผู้นำ ตำรวจ ทหาร ข้าราชการ ขาดความสุขุมคัมภีรภาพ เราอาจจะเป็นการสูญเสียครั้งสำคัญที่สุดอีกครั้งหนึ่งของประเทศไทยก็ได้ ท่ามกลางความแตกแยกกรุนแรงนั้น เราก็ยังมองไม่เห็นภาคการศึกษาที่เข้มแข็งและตระหนักในวิกฤตต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาคนในระยะยาว ยังไม่เห็นนักการเมืองผู้นำประเทศ นักการเมืองท้องถิ่นที่พยายามเลียนแบบนักการเมืองระดับประเทศพัฒนาตัวตน แล้วประเทศชาติจะหวังอะไรได้

ปัญหาโรคต้มยำกุ้ง ที่เกิดจากวิกฤตปัญหาของอสังหาริมทรัพย์และธุรกิจ ปัญหา “ซบไพร่ม” ในสหรัฐอเมริกาได้เลียนแบบไปเรียบร้อยแล้ว

การศึกษาไทยในช่วงห้าทศวรรษ

ห้าทศวรรษ ห้าสิบปีหลัง ๒๕๐๐ ที่กระแสความขัดแย้ง

ของโลก กระแสทุนนิยมรุนแรง ทุนนิยมส่วนเกิน กระแสการศึกษาไร้ใช้ทุนนิยม รวมทั้งปัญหาความรู้จักพอ การศึกษาไทยในช่วงห้าสิบปี อาจสรุปปัญหาได้ดังนี้

๑. เราชื่นชมหลงใหลฐานความรู้ตะวันตก (Western Knowledge Based) มากเกินไป จนเราละเลยและมองความรู้ตะวันออก ความรู้ไทย ภูมิปัญญาไทย ด้วยหางตา

๒. สังคมไทยถดถอยทางวัฒนธรรม คุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง วัฒนธรรมกระแสหลักเข้าสู่อุตสาหกรรมอย่างเสรีไร้ขอบเขต เราต่างตื่นตื่นยินดี ชูดวัฒนธรรม คุณธรรมจริยธรรมไทยส่วนน้อย คุณค่าได้รับการตีราคาใหม่ คุณภาพและการให้น้ำหนักในสังคมไทยเปลี่ยนไป

๓. ทุนนิยมส่วนเกิน (Surplus Capitalism) ขยายตัวอย่างรุนแรง ทุนนิยมตะวันตกเป็นฝ่ายกำชัยชนะในการเมืองโลก ก่อให้เกิดทุนนิยมที่ไร้รู้จักพอทุนนิยมที่ไร้จริยธรรม

๔. สังคมทวีความฟุ้งเพื่อเห่อเหิมจมไม่ลง การกู้หนี้ยืมสิน เงินพลาสติกเคดิต วัตถุนิยม (Materialism) บริโภคนิยม (Consumerism) สุขนิยม (Hedonism) เข้มแข็ง การศึกษาเดินตามกันปัญหาซับซ้อนเหล่านั้น

๕. “ความเป็นครู” ถดถอยและพ่ายแพ้อำนาจเงิน “ความเป็นครู” ถูกตีราคาใหม่ รวมทั้งการตกต่ำของผู้ที่ประสงค์จะเป็นครูอาจารย์ รัฐและสังคมมีเพียงคำหวานและการชื่นชมอย่างอ่อนสาระและเป็นนามธรรม

สังคมวันนี้กำลังปรับตัวอย่างไร

สังคมโลกและสังคมไทยขณะนี้ เริ่มรู้สึกตัว เริ่มสำนึกถึงปัญหาความรอบด้าน รวมทั้งวิกฤตโลกที่ซับซ้อนมากขึ้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความรุนแรง จริยธรรม ปัญหาสุขภาพะ โรคภัย ปัญหาการทวีประชากร อาหาร ปัญหาธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โลกร้อน ปัญหาพลังงานขาดแคลน คนบริโภค เครื่องจักรกล บริโภครุนแรงขึ้นทุกที วิกฤตและภัยใกล้ตัวเหล่านั้น ทำให้เราต้องปรับตัวอย่างจริงจัง

๑. เรากำลังพูดถึงสังคมหลังสมัยใหม่ (Postmodern Society) สังคมหลังสมัยใหม่ที่ยอมและบูรณาการความแตกต่างหลากหลาย เชื่อมมั่นว่าในอดีต - ปัจจุบัน - อนาคต เป็นเส้นทางเดียวกัน ยอมรับความเป็นเมือง ความเป็นชุมชน ยอมรับความก้าวหน้าและภูมิปัญญาที่มีอยู่ ยอมรับภาพซ้อนและพลวัตต่าง ๆ

๒. เรากำลังพูดถึงความล้มเหลว ความเห็นแก่ตัว การทำลายโลกของลัทธิมนุษยนิยม (Humanism) ที่ต้องพัฒนาไปสู่มนุษยนิยมใหม่ (Neohumanism) มนุษย์ไม่ใช่ศูนย์กลางของจักรวาล แต่มนุษย์ต้องอยู่บนโลกใบนี้ อยู่กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ผู้อื่น และสัตว์

อย่างสันติสุข

๓. เรากำลังพูดถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ความรู้จักพอ มัชฌิมาปฏิปทา การแปลงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไปสู่ภาคปฏิบัติ เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางวัตถุและเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ได้อย่างไร

๔. เรากำลังพูดถึงการพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนทุนนิยมส่วนเกิน ทุนนิยมไม่รู้จักพอ ไปสู่ทุนนิยมยั่งยืน (Sustainable Capitalism) ที่มีศีลธรรมจรรยา มีมารยาท มีมนุษยธรรม มากขึ้น

๕. เรากำลังพูดถึงการศึกษาที่ต้องพัฒนาจากการศึกษาฐานความรู้ (Knowledge Based Education) ที่เราเอาแต่เพียงการศึกษา เอาแต่เพียงความรู้ เอาแต่เพียงความถนัดของตนเอง ให้พัฒนาไปสู่การศึกษามูลฐานจริยธรรม และความรู้ (Ethic and Knowledge Based Education) ด้วยประเด็นการชักพอกความคิดและความพยายามมากมาย ทำให้กระแสนี้ เรียกร้องถึงพลังร่วม (Synergy) จิตอาสา จิตสำนึกสาธารณะ (Public Mind) โลกสีเขียว (Green Global) รวมทั้งการปรับหรือทางการศึกษา

สังคมกำลังเรียกร้องอะไรทางการศึกษา

ผมมองว่าการศึกษาในสังคมไทยน่าจะมีแนวโน้มที่คืบหน้า ถ้าสังเกต และติดตามการเคลื่อนไหวทางการศึกษาระดับชาติ จะพบว่ามีการเรียกร้องประเด็นต่อไปนี้มากขึ้น แม้จะยังเขว้าก่ก็ตาม

๑. รัฐบาลต้องกำหนดให้การศึกษาเป็นวาระแห่งชาติและจริงจังกับการปฏิรูปการศึกษา

๒. รัฐบาลต้องวางตัวรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นหนึ่งในรัฐมนตรีแถวหน้า ไม่ใช่รัฐมนตรีปลายแถวหรือใครก็ได้

๓. ภาคเอกชนกำลังระดม CSR (Corporate Social Responsibility) เพื่อรับผิดชอบและเอื้อต่อสังคมเอื้อต่อภาคการศึกษา มากขึ้น

แล้ว มศว กำลังทำอะไร

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้มองเห็นปัญหาทางด้านการศึกษาพอสมควร รวมทั้งปัญหาทางด้านการศึกษาของ มศว เองด้วย ส่วนหนึ่งเราได้เร่งดำเนินการดังนี้

๑. สภามหาวิทยาลัยได้มอบหมายให้อธิการบดีทำหน้าที่เป็น CEO ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาศาสตร์ของ มศว ทั้งระบบซึ่งกำลังดำเนินการ

๒ เราได้กำหนดดาว ๓ ดวง สำหรับ มศว คือ ดาววิชาการ และวิจัย ดาวนิสิต ดาวชุมชน ซึ่งทุกคนจะต้องมีพันธกิจที่เข้มแข็ง เพื่อดาว ๓ ดวงนั้น

๓. เรามุ่งพัฒนาควาณิสิตให้เข้มแข็ง มีคุณภาพ เป็นคนเก่ง คนดี มีความสุข โดยเน้นอัตลักษณ์ ๘ ประการคือ คิดเป็น - ทำเป็น หนักเอา - เบาสู้ รู้กาลเทศะ เปี่ยมจิตสำนึกสาธารณะ มีทักษะสื่อสาร อ่อนน้อมถ่อมตน งามด้วยบุคลิกพร้อมทั้งศาสตร์และศิลป์

๔. เรากำลังสร้างวาระแห่งมหาวิทยาลัย “มศว ธรรมรงค์” ธรรมรงค์ร่วมกันทุกหน่วยงานและทุกคน ๓ โครงการ คือ โครงการ ธรรมรงค์มหาวิทยาลัยสีเขียว โครงการธรรมรงค์ภาษาไทยเข้มแข็ง และโครงการธรรมรงค์จิตอาสาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ

๕. เรากำลังดำเนินการสร้างต้นแบบทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยชุมชน โดยแปลงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาสู่ภาคปฏิบัติ ภายใต้วิทยาลัย “โพธิวิชาลัย” ที่ มศว วัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว มศว องครักษ์ จังหวัดนครนายก และ มศว ตรอน จังหวัดอุดรธานี

พระราชปรารภของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

งาน “วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” ครั้งที่ ๒๑ ในฐานะที่ทรงสำเร็จการศึกษาคุณวุฒิปริญญาตรี สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเสด็จเพื่อทรงเปิด “โพธิวิชาลัย” เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๕๑ ทรงมีพระราชปรารภด้วยความห่วงใยเกี่ยวกับหลักสูตรบัณฑิต คีณถิ่นภูมิสังคมของโพธิวิชาลัย ที่ควรจะต้องให้บัณฑิตมีความรู้ความสามารถทางการสาธารณสุข การเงินและบัญชี และงานช่าง เพื่อให้สามารถกลับไปสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนอย่างเข้มแข็ง และทรงเห็นว่าต้องสร้างสำนึกที่จะคืนถิ่นให้ได้ ซึ่งประเด็นที่ห่วงใยนั้น สัมพันธ์กับหลักสูตรที่ มศว ร่วมมือกับกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ในการเปิดสอนหลักสูตรปริญญาตรีเพื่อพัฒนาศูนย์การปกครองท้องถิ่นและนักการเมืองท้องถิ่น นักเรียนทุนของกระทรวงมหาดไทย มศว รับผิดชอบภาคกลางทั้งหมด ๑๘ จังหวัด

๑. หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการคลัง

๒. หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการระบบสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม

๓. หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการงานช่างและผังเมือง

พระราชปรารภดังกล่าว มศว ได้นำมาปรับทั้งหลักสูตร ภูมิสังคมของวิทยาลัยโพธิวิชาลัย และวิชาศึกษาทั่วไป (General

Education) ที่กำลังดำเนินการปรับรื้อใหม่ เพื่อนำไปใช้กับทุกหลักสูตรในการศึกษาระดับปริญญาตรี

เมื่อเราต้องรับผิดชอบการพัฒนาบุคลากรองค์กรปกครองท้องถิ่นและนักการเมืองท้องถิ่น ผมมีข้อสังเกต ๔ - ๕ ประการ

๑. การพัฒนาบุคลากรองค์กรปกครองท้องถิ่นและนักการเมืองท้องถิ่น ต้องเข้าใจว่าเรากำลังพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของผู้นำชุมชน การสร้างภาวะผู้นำ (Leadership) ที่มีคุณภาพเสียสละ อุทิศตน มีความดีงาม ซื่อสัตย์สุจริตนับเป็นประเด็นสำคัญเพราะเขาเหล่านี้กำลังจะก้าวเข้ามาสู่การทำงานระดับประเทศ

๒. นอกจากคุณภาพและความดีงามแล้ว ความเข้มแข็ง ในศาสตร์และศิลป์เฉพาะด้านในแต่ละสาขาวิชาของเขาเราจะต้องและยืนกรานในการพัฒนาศักยภาพ ความรู้ ความสามารถให้เด่นชัดตามอุดมการณ์ของ มศว หรือ “จ่ายครบจบแน่”

๓. เราจะผสมผสานคุณธรรมจริยธรรม จิตอาสา สำนึกในโลก ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ทั้งคน สัตว์ และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ท่ามกลางวิกฤตโลก ให้ก่อเกิดกับผู้เรียนทุกคนด้วย “กระบวนการ” และการบริหารจัดการที่เข้มแข็งได้อย่างไร

๔. เราจะผสมผสานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งพร้อมหน้าทั้งความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ท่ามกลาง “ความเป็นทุนนิยม” ในปัจจุบันได้อย่างไร

๕. แม้เราจะพยายามขยายศักยภาพ มศว ออกไปทางด้านเศรษฐกิจศาสตร์ นิติศาสตร์ บวรรากฐานเก่าทางด้านสังคมศาสตร์ การปูพื้นฐานศิษย์เก่าทางด้านองค์กรปกครองท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่น ก็นับว่าเป็นการดีที่จะไปต่อเชื่อมกับการขยายศักยภาพนั้น

“กระบวนการ” ทางการศึกษา

การศึกษาเป็นมรรคหรือ “Means” ไม่ใช่ผลหรือ “End” เป็นวิถีของชีวิตในชุมชน ในสังคม การจบการศึกษาในระดับต่างๆ ไม่ใช่ข้อยุติหรือ “ผล” การศึกษาในแต่ละช่วงเป็นเพียงการปรับตัวในแต่ละช่วงเวลา ปรับความรู้ความสามารถ ความดีงาม การเป็นผู้ให้ ถ้าการศึกษาไม่เป็นเช่นนั้น ก็ไร้ความหมาย การพัฒนาการศึกษาเป็นการพัฒนาด้วย “กระบวนการ” (Process) บนความรู้ความสามารถและความดีงามทั้งปวง การปรับรื้อกระบวนการเรียนรู้ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ใหม่ให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ กลุ่มเป้าหมายใหม่ กลุ่มเป้าหมายใหม่ที่ปรับตัวอยู่ตลอดเวลา การรับรู้ใหม่ พฤติกรรมใหม่ ต่างกับเรา ต่างกับทุกคนอยู่ทุกช่วงเวลา เราจะสร้างกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ให้เขาฉลาดให้เขาเก่งให้เขาเป็นคนดี ให้เขาเป็นผู้ให้ ให้เขามีความสุข ได้อย่างไร

ท่ามกลางความแปรปรวนของโลกและสังคมวันนี้ ครูอาจารย์คงไม่สมควรที่จะต้องเป็นเพียงพระเอก-นางเอกหน้าห้องเรียน ไม่เพียงใช้กระบวน “Talk and Chalk” อยู่เพียงเท่านั้น และไม่ควรเป็นเพียงครูอาจารย์ที่ “อ่อนความเป็นครู” เพราะอาการ “อ่อนความเป็นครู” กำลังงอกงามขึ้นทุกที ผมจะลองเสนอ “กระบวนการเรียนรู้” (Learning Process) เพื่อประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสม นอกเหนือจากการเป็นพระเอก - นางเอกหน้าห้องเรียนและการบรรยายเท่านั้น ด้วยวันนี้ โลกใบนี้ทวีความรู้และข้อมูลมหาศาล เพิ่มและปรับเปลี่ยนทุกเวลานาที ครูไม่สามารถทำตัวเป็นผู้รู้ได้ทั้งหมด ไม่สามารถยืนยันว่าความรู้ที่ป้อนให้ นั้นถูกต้องทั้งหมด เราควรเป็นผู้กระตุ้น ร่วมเรียนรู้ ร่วมวิเคราะห์ สังเคราะห์ กระตุ้นให้เขาเรียนรู้ด้วยความกระหายด้วยตัวของเขาเองและรักที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิตของเขา กระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนการสอนของครูอาจารย์วันนี้ จึงเป็นโจทย์ใหม่ที่สำคัญมาก

ตัวอย่างกระบวนการเรียนการสอนเสนอแนะ

๑. หลักสูตรในระดับปริญญาตรีควรให้ทำ Senoir Project หรือ Thesis เพื่อเป็นการสรุป การศึกษาค้นคว้าสิ่งที่เขาถนัดและสิ่งที่เขาชื่นชอบสำหรับอนาคต

๒. ทางด้านวิทยาศาสตร์นิยมให้ผู้เรียนทำโครงการ (Project Based Learning) ให้เขาได้ศึกษาค้นคว้าจากประสบการณ์ตรง ซึ่งครูอาจารย์ทางด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ น่าจะประยุกต์มาใช้ ซึ่งสามารถพัฒนากระบวนการคิดเชิงวิทยาศาสตร์ (scientific thinking) ได้อย่างดี

๓. การสาธิตและการฝึกปฏิบัติ (Demonstration and Practicum) ทั้งสองกระบวนการก็ยังเป็นประสบการณ์ตรงที่ดีมาก ทั้งสองกระบวนการอาจแยกกันหรือผสมผสานอยู่ด้วยกันก็ย่อมได้ การศึกษาที่ผ่านมามักพูดมากกว่าทำถึงเวลาที่การศึกษาต้องเรียนรู้-คิด-พูด-ทำ ให้เป็นเรื่องเดียวกัน

๔. กระบวนการ R&D หรือ “Reading and Discussion” การศึกษาไทยที่ผ่านมามองอ่าน เรื่อง “รักการอ่าน” ครูอาจารย์ก็ไม่ค่อยอ่านให้กว้าง ให้ลึก ไม่รักการอ่าน ไม่มีกระบวนการสอนให้รักการอ่าน ครูอาจารย์ทุกคน ไม่ใช่เพียงเฉพาะครูอาจารย์ภาษาไทย นักเรียนก็เลยไม่รักการอ่าน ถ้าไม่รักการอ่านก็ฉลาดไม่ได้ ถ้าให้อ่านแล้วไม่ต้องเขียน ไม่ต้องนำมาพูดคุยวิพากษ์วิจารณ์ ก็มีประโยชน์น้อย ผู้เรียนก็จะไม่อ่านภาษาไทยที่อ่อนแอ ไม่เข้มแข็ง

๕. กระบวนการ Q&A หรือ “Question and Answer” เราสนใจที่จะเรียนรู้ก็เพราะเราสงสัย อยากรู้อยากเห็นความสงสัย และการตั้งคำถามเป็นความคิดสร้างสรรค์อย่างหนึ่ง ใครไม่สงสัย

ใครไม่สามารถตั้งโจทย์หรือคำถามได้ ผู้นั้นย่อมเป็นนักวิจัยไม่ได้รับการให้ผู้เรียนตั้งคำถามเอง แล้วไปศึกษาค้นคว้าแสวงหาคำตอบ คำอธิบาย ย่อมเป็นกระบวนการหนึ่งทางการศึกษา ที่ประยุกต์ใช้ได้หลากหลาย

๖. กระบวนการ F-F-F หรือ “Fun-Find-Focus” เป็นกระบวนการที่เน้นความสนุกสนานเพลิดเพลินในช่วงแรก (Fun) ค้นหาคำรู้จากสิ่งที่สนุกสนานเพลิดเพลิน (Find) และย้ำ (Focus) ลงไปที่ประเด็นสำคัญ ความรู้ ความคิด ความเข้าใจ “F-F-F” อาจเริ่มด้วยการชมภาพยนตร์ สารคดี การ์ตูน นิทาน ที่สนุกสนานเพลิดเพลิน มีสาระ มีคติที่ดี แล้วสัมมนาแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วิจารณ์ร่วมกัน มีภาพยนตร์และสารคดีมากมายที่มีคุณค่าสามารถพัฒนามาเป็นสื่อการเรียนรู้ได้ดีมาก

๗. “SJPL” System หรือ “สุ จิ ปุ ลิ” หัวใจนักปราชญ์ ในพุทธธรรม สุตตะ เรียนรู้สัจธรรม ฟัง ศึกษา ค้นคว้าตลอดชีวิต จิต เรียนรู้ด้วยความรัก ด้วยใจ ตั้งลมหายใจ ปลูกฝัง สงสัย ไม่เชื่อกันแล้วค้นอีก ลึกลับ เขียน รายงาน นำเสนอ ถ้ากระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว ได้นำมาใช้อย่างเข้มแข็ง เอาจริงเอาจังทั้งครูอาจารย์และนักเรียน ย่อมเป็นรากฐานสำคัญยิ่งของการวิจัย “วิทยาลัยวิชาการศึกษา” (มศว ซึ่งพัฒนาการศึกษาพัฒนาการ (Progressivism) ขึ้นในสังคมไทยการศึกษาที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของคนในสังคมสมัยใหม่ สังคมประชาธิปไตย ได้ใช้กระบวนการศึกษาค้นคว้า-รายงาน-สัมมนา อย่างเข้มแข็งจริงจังมาก แล้วทุกอย่างก็เปลี่ยนไปจวบจนถึงวันนี้ เราอาจเขียนเป็นสมการได้ดังนี้

ไม่อ่าน ไม่เรียนรู้ ไม่ศึกษาค้นคว้า = ฉลาดไม่ได้

ไม่มีใจที่จะเรียนรู้ ไม่มุ่งมั่น ไม่กตัญญู = ชีวิตล้มเหลว

ไม่สงสัย ไม่ซักถาม ไม่ตั้งคำถาม = เป็นผู้ตาม

ไม่เขียน ไม่รายงาน ไม่นำเสนอ = อ่อนแอ

สังคมไทยวันนี้ “ถ้าเรากู้ความเป็นครูไม่ได้ เราจะกู้การศึกษาไม่ได้”

หมายเหตุ

บรรยายเปิดการสัมมนาของฝ่ายวิชาการ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เพื่อเตรียมการเปิดสอนหลักสูตรปริญญาตรี

ร่วมกับกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย

ณ โรงแรมเอกไพลิน จังหวัดกาญจนบุรี ๑๕ กุมภาพันธ์

๒๕๕๑

จิตอาสา

เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ

ผมจำได้ว่า เมื่อครั้งที่ท่านอาจารย์ป่วย อังภากรณ์ เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อครั้งผมยังหนุ่ม คำว่า “อาสาสมัคร” หรือ “Volunteer” เป็นกิจกรรมที่สำคัญมากของชาวธรรมศาสตร์ นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จำนวนมาก ได้เดินทางออกไปสู่ชนบท ศึกษาชนบท ทำกิจกรรมเพื่อชนบท ชาวไร่ ชาวนา ต่อมาชมรมอาสาพัฒนาเกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยต่างๆ รวมทั้งที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาของเรา

กระบวนการอาสาสมัครได้มีบทบาทมากมาย เชื่อมโยงมาถึงแนวคิดโซเซียลิสต์ในช่วงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ในช่วงกระบวนการนิสิตนักศึกษาเฟื่องฟู หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ นั้น นิสิตนักศึกษาจำนวนมากไม่น้อยได้เดินทางออกสู่ชนบท เที่ยมาถึงช่วงเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นิสิตนักศึกษาที่เดินทางออกสู่ชนบทเริ่มถูกสังหารคนแล้วคนเล่า จนผ่านมาถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่เลวร้าย หลังจากนั้นนิสิตนักศึกษาประชาชนก็เดินทางไปสู่ชนบท ก่อนที่จะเดินทางกลับในปี ๒๕๒๒ เป็นต้นมา

ปัจจุบัน คำว่า “อาสาสมัคร” หรือ “Volunteer” กำลังปรับเปลี่ยนเป็น “จิตอาสา” ที่เรากำลังรณรงค์กันอย่างกว้างขวาง อีกคำหนึ่งคือคำว่า “จิตสำนึกสาธารณะ” ใช้คู่ชานานมากับคำว่า “Public Mind” เมื่อครั้งเป็นคณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ สักสิบกว่าปีมาแล้ว เดิมที่จะใช้คำว่า “จิตสาธารณะ” แต่ก็ได้พัฒนามาเป็น “จิตสำนึกสาธารณะ” เพราะอยากให้เป็นเรื่องความรู้สึกเล็กๆ ความรู้สึกข้างใน ไม่ใช่งานเอาหน้า เอาคะแนน ให้เป็นงานที่ออกมาจากศรัทธา เป็นจิตสำนึก “Consciousness” ซึ่งคำว่า “Mind” ก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกหรือ “Consciousness” ด้วย ตอนนั้นทำงานร่วมกับทางภาคเอกชน ด้วยความยินดี คำนี้ก็ได้กลายเป็นคำที่สื่อสารกันทั่วไปในปัจจุบัน

นอกจากนั้นยังมีคำในชุดนี้ที่เชื่อมโยงกันในชุดวาทกรรมเดียวกันคือ “Service Mind” ผมได้ขอให้ใช้ “จิตสำนึกบริการ” ด้วยเหตุผลเดียวกัน บริการยิ้มแย้มแจ่มใส ช่วยเหลือด้วยความรู้สึกฝั่งลึกข้างใน ไม่ใช่หวังผลตอบแทน ไม่ใช่ทำงานในโรงพยาบาลของรัฐอย่างหนึ่ง ไปทำงานของโรงพยาบาลเอกชนอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งวันนี้ภาคราชการ รวมทั้งมหาวิทยาลัย ทุกคนต้องพัฒนาจิตสำนึกบริการให้เข้มแข็งจริงจัง

สังคมไทยเป็นสังคมในระบบครอบครัวใหญ่ ระบบชุมชนมาแต่อดีตกาล พ่อแม่ปู่ย่าตายายลุงป้าน้าอา ลูกหลาน เราอยู่กันเป็นหมู่บ้าน อยู่กันเป็นชุมชน มีลานบ้านที่ใช้ร่วมกันเป็นห้องรับแขก ต้อนรับรับขลุ่ย ปฏิสัมพันธ์กันในหมู่บ้าน ในชุมชน มีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน เกิดแก่เจ็บตาย ศึกษา คั้นคว่ำ จีบกันก็ในวัด เรามีจิตศรัทธา เรามีจิตสำนึกสาธารณะ และเรามีการลงแขกที่สะท้อนความรู้สึกผูกพันลึกๆ อย่างเป็นรูปธรรม “การลงแขก” ทั้งการทำบุญทำทาน การปลูกบ้าน ทำสวน ทำนา ทำไร่ ทำฝายกันน้ำ รวมทั้งการช่วยเหลือ การแบ่งปันในเรื่องต่างๆ ยายบอกกว่า “เมื่อเรามีแกงหนึ่งหม้อ ถ้าอยากได้กินแกงทั้งปี ก็ตักแกงไปแจกเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้องแล้วเราก็จะได้กินแกงตลอดปี” เราอาจสังเกตคำพังเพยหรือสุภาษิตของเรา เราจะพบคำต่างๆ ที่สะท้อนจิตอาสาจิตสำนึกสาธารณะ อย่างน่าสนใจทีเดียว เช่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา ฟ่อนสั้นฟ่อนยาว รู้แพ้-รู้ชนะ-รู้ภัย แพ้เป็นพระ - ชนะเป็นมาร เป็นต้น

“จิตอาสา” ย่อมนำมาหรือพัฒนาไปสู่การมี “จิตสำนึกสาธารณะ” บิณ บันลือฤทธิ์ คาราหุนุ่มที่เรารู้จักกันดี มีจิตอาสาทำงานให้กับ “มูลนิธิร่วมกตัญญู” ช่วยเหลืออุบัติภัยทุกอย่าง เก็บศพ อย่างต่อเนื่องมากกว่าสี่สิบปี และเขาก็ประกาศว่าจะทำต่อไปจนทำไม่ไหว จิตอาสาได้พัฒนาเป็นจิตสำนึกสาธารณะเรียบร้อยแล้ว พร้อมกันนั้นเขาก็เชิญชวนทุกคนว่า “ถ้าเราช่วยเหลือคนอื่นสักครั้ง เราจะมีความสุขและอยากช่วยเหลือต่อไป”

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พัฒนามาจากโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงและวิทยาลัยวิชาการศึกษาด้วยความที่เรามีรากเหง้ามาจากการศึกษา เราเป็นสถาบันครูอาจารย์ เราเติบโตจากท้องทุ่ง ประสานมิตร ริมคลองแสนแสบ เราคิดดินและ “เราเป็นผู้ให้” สืบต่อกันมา ผมภาคภูมิใจมากที่เกิดที่นี่และเติบโตที่นี่ เมื่อครั้งรับปริญญาที่นี่ ในอดีตเมื่อครั้งเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา วันรับปริญญาจะมีคนเฒ่าคนแก่จากชนบท นุ่งโจงกระเบน กินหมาก ปากดำมากมาย ปูเสื่อกินข้าวปลาอาหาร กินส้มตำ เต็มประสานมิตร มหาวิทยาลัยอื่นจะมีชาวบ้านน้อย นำภาคภูมิใจมาก นั่นคือความเป็นประเทศไทย นั่นคือคิดดิน แม้วันนี้ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มาร่วมแสดงความยินดี ร่วมรับปริญญาจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้วก็ตาม

เรามีศิษย์เก่ากระจายอยู่ทั่วประเทศ ศิษย์เก่าหรือนิสิตเก่าในภาคการศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ที่ล้วนคิดดิน สมณะ เป็นที่พึ่งของสังคม เป็นผู้ให้ เป็นผู้ที่มีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงฝังตัวอยู่ใน

หัวใจอย่างถ้วนหน้า และเขาทุกคนล้วนภาคภูมิใจในความเข้มแข็งทางวิชาการของสถาบันของเขา และรักสถาบันของเขาไม่น้อยกว่าใคร แม้การแสดงออกจะต่างกันก็ตาม

**“มศว คือผู้ให้
เราจึงเป็นผู้ให้
และภาคภูมิใจในความเป็น มศว”**

ผมเชื่อว่าการศึกษาที่ศิษย์จะรัก ศรัทธา และภาคภูมิใจในสถาบันการศึกษาของเขา สถาบันการศึกษาต้องให้เขาก่อนแล้วเขาจะให้สถาบันการศึกษา เราต้องให้ความรัก ความจริงใจ ให้ความรู้ ความสามารถ และให้คุณภาพชีวิตกับเขา ถ้าเราเพียงแต่ให้เกรดให้ปริญญา เขาย่อมรู้เท่าทันและจะลืมนสถาบันของเขาทุกคนจึงต้องเป็นผู้ให้ ให้กับลูกศิษย์ของเรา ให้เขาเป็นเหมือนลูกเหมือนหลานของเรา หลายปีแล้ว ผมขับรถมามหาวิทยาลัย วันนั้นเป็นวันแม่ มีพระมาเทศนาผ่านรายการวิทยุเพื่อสอนลูกหลานให้รักถึงแม่ รักแม่ แม่คือผู้ให้ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก ผมพูดเสมอว่าทุกคนคือชิ้นส่วนของคุณแม่ของเรา หลวงพ่อท่านนั้นเทศนาโดยเล่าทานชาดก พุทธชาดก ให้ฟังว่า มีแม่คนหนึ่งพิการ สามปีเสียชีวิต เลี้ยงลูกมาจนโต ยากจนมาก บ้านอยู่ชายป่า เมื่อแก่เฒ่าลูกชายต้องเลี้ยงดูแลแม่ด้วยความยากลำบาก ด้วยความยากจนและแม่พิการทำอะไรไม่ได้ เมื่อต่อสู้กับชีวิตมาจนถึงที่สุด แม่จะรักแม่แสนรัก ก็ตัดสินใจที่จะพาแม่ไปทิ้งในป่าเพื่อให้หมดภาระ (เรื่องจริงไม่น่าจะมี) ระหว่างที่อุ้มแม่เดินเข้าป่าลึกนั้น แม่ก็หกกิ่งไม้เล็ก ๆ ทั้งเป็นระยะไปตลอดทาง เมื่อเข้าไปในป่าลึกจนเชื่อว่าแม่คงกลับบ้านไม่ได้แล้ว ลูกชายก็วางแม่พิการลงบนโขดหินร้องไห้ฟูมฟายด้วยความรักแม่ แต่ก็จำเป็นต้องทำรีบหันหลังจะเดินกลับ แม่จึงร้องเรียกลูกชายให้หยุดก่อน แล้วบอกว่า

**“ลูก... อย่าลืมดูกิ่งไม้ที่แม่หักทิ้งไว้ข้างทาง
เดินไปตามกิ่งไม้ เจ้าจะได้กลับบ้านลูก ไม่หลงทาง”**

มศว ครูบาอาจารย์ อาจจะต้องเป็นผู้ให้ เหมือนคุณแม่พิการคนนี้ก็ว่าได้

เราลองพิจารณาปรัชญาการศึกษาของเรา “การศึกษา คือความเจริญงอกงาม” “ศึกษา วิรุพฺพฺหิ สมฺปตฺตฺตา” “Education is Growth” เมื่อมีผู้ถามว่างอกงามอะไร งอกงามอย่างไร ผมตอบไม่ถนัดนัก จึงต้องไปค้นในพุทธธรรม และนำเสนอว่า มศว งอกงามด้วยอารยวิถี ๕ ประการ คือ งอกงามด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา งอกงามด้วยศรัทธาในชีวิต ในอาชีพ ในครอบครัว ในสังคม ในสถาบันของเขา งอกงามด้วยความดีงามทั้งปวง งอกงามด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต งอกงามด้วยการให้หรือจาคะ และ งอกงามด้วยปัญญา ความรู้ ความคิด ความสามารถทั้งหลาย

การงอกงามด้วยจาคะ คือการเป็นผู้ให้ เป็นผู้เสียสละ

มีจิตอาสา จิตสำนึกสาธารณะที่งอกงามและเข้มแข็งยั่งยืนนั่นเอง

เราลองกลับมาดูแก่นสาระของการเป็นมหาวิทยาลัย (Essence of University) แก่นสาระของมหาวิทยาลัย คือเรื่องของวิชาการ การค้นคว้าวิจัย การสร้างองค์ความรู้ใหม่ แสดงนวัตกรรมทางความรู้ความคิด นวัตกรรมที่เป็นประดิษฐ์กรรมต่างๆ ซึ่งล้วนเป็นเรื่องของสติปัญญา ภายใต้คุณธรรมจริยธรรมและความดีงามทั้งปวง ด้วยความดีงามและสติปัญญา ซึ่งเป็นธงสำคัญสำหรับความเป็นมหาวิทยาลัยนั้น มหาวิทยาลัยจึงต้องเป็นที่พึ่งของสังคม โจทย์สำคัญของความเป็นมหาวิทยาลัยจึงอยู่ที่ว่า เราซึ่งเป็นผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากร นิสิตนักศึกษาบัณฑิต จะแสดงศักยภาพและประพฤติด้อย่างไรให้เป็น “ที่พึ่งของสังคมที่แท้จริง” ให้จงได้

เมื่อเป็นเช่นนี้ ตึกกรมบ้านช่อง อาคาร วัตถุประสงค์ สภาพกายภาพ การลงทุน ICT จึงเป็นเพียงเครื่องมือ (Tools) ที่จะช่วยให้การขับเคลื่อน “ความเป็นมหาวิทยาลัย” บรรลุเป้าหมายเพียงเท่านั้น

นักคิดและนักการศึกษาตะวันตก มักคิดด้านใดด้านหนึ่งเป็นด้านหลัก และไม่ค่อยจะให้ความสำคัญกับด้านอื่น ๆ พัฒนาการความคิดเป้าหมายการเป็นมหาวิทยาลัย มักแยกเป็นสามด้านดังนี้

๑. มหาวิทยาลัยย่อมแสดงความเป็นเลิศทางวิชาการ (Academic Excellence) เป็นด้านหลัก ด้านอื่นไม่ควรไม่ยุ่งเกี่ยว

๒. มหาวิทยาลัยย่อมแสดงภาวะผู้นำ (Leadership) นำสังคม ชี้นำสังคมและชุมชน เพราะมหาวิทยาลัยเป็นผู้รู้

๓. มหาวิทยาลัยย่อมลงไปเรียนรู้และลงไปร่วมแก้ปัญหาในสังคมหรือชุมชน (Learning and Problem Solving in Community)

ณ วันนี้ มหาวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยไทย ด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ จำเป็นต้องผสานหรือสังเคราะห์เป้าหมายของการเป็นมหาวิทยาลัยทั้งสามด้านเข้าด้วยกัน ส่วนการจัดนำหนักให้มากน้อยแตกต่างกันอย่างไร ก็ย่อมมีความเป็นไปได้ ตามอัตลักษณ์และอุดมการณ์ของแต่ละมหาวิทยาลัยเป็นประการสำคัญ

ดังที่เราทราบกัน มหาวิทยาลัยตะวันตกมีพัฒนาการมาจากอะคาเดมี ลิซีอุม มิวซีอุม (ปรัชญาจารย์ สำนักสมุด) มหาวิทยาลัยในคริสต์ศาสนา มหาวิทยาลัยเฉพาะทาง มหาวิทยาลัยวิจัย มหาวิทยาลัยแห่งมลรัฐ Land Grant University ส่วนการศึกษาไทยมาจากวัด ชุมชน และวัง วัด และชุมชนเป็นหนึ่งเดียวกัน ปัจจุบันเราแยกการศึกษาออกจากวัดและชุมชนเราจึงเต็มไปด้วยปัญหา เรามีวัดโพธิ์หรือวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กทม.เป็นต้นแบบของมหาวิทยาลัยไทยเป็นมหาวิทยาลัยเปิดที่เราสามารถ

เรียนรู้ได้มากมาย ตำรายา สุขภาพพลานามัย ฤกษ์ดีตคน คชศาสตร์ ศิลปกรรม พุทธธรรม ฯลฯ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีผู้เสนอให้ตั้งมหาวิทยาลัย โดยใช้คำว่า “สกลวิทยาลัย” แทนคำว่า “University” แต่ก็ยังไม่เกิดขึ้น จนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเกิด “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” ขึ้น “มหา” ให้ความรู้สึก “มหา” ดี

การปฏิวัติอุตสาหกรรมในอังกฤษและยุโรป ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ วิทยาศาสตร์เติบโต อุตสาหกรรมขยายตัว ทุนนิยมรุ่งเรือง ประชาธิปไตย อีสราภาพ เสรีภาพ เบ่งบาน การแสวงหาโภคทรัพย์เกิดขึ้นพร้อมกับจักรวรรดินิยม การล่าอาณานิคม ดัทช์เข้าครอบครองอินโดเนเซีย สเปนเข้าครอบครองฟิลิปปินส์ อังกฤษเข้าครอบครองอินเดียและพม่า ฝรั่งเศสเข้าครอบครองอินโดจีน ฝรั่งเศสและอังกฤษจะแบ่งแยกไทยออกเป็นสองซีก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องไปนำเงินจากถุงแดงที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสะสมไว้เป็นเงินทองพระคลังเก็บสามล้านบาท นำมาได้ประเทศจากฝรั่งเศสด้วยพระทัยที่เจ็บปวดยิ่ง นักล่าอาณานิคมผู้เลวร้าย ทุนนิยมที่ไม่รู้จักพอเติบโตสืบมา

ทุนนิยมไม่รู้จักพอย่อมแสดงออกสามด้านดังนี้

- ๑ ต่างคนต่างอยู่ เห็นแก่ตัว แย่งชิง ฉวยโอกาส
- ๒ มหาวิทยาลัยไปยืนอยู่กับฝ่ายทุนนิยมไม่รู้จักพอ
๓. มหาวิทยาลัยขาดจาคะ ขาดจิตอาสา ขาดจิตสำนึกสาธารณะ

แล้วเราก็แยกมหาวิทยาลัยแบบตัวใครตัวมัน

แยกคณะ แยกศาสตร์ แยกภาควิชา ฉลาดและเก่งคนละอย่าง อ่อนแอและมีปัญหาคนละมากมายหลายอย่างและตระหนงกันไปทั่วเมือง เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุমানราชชน) เคยกล่าวไว้ว่า “การศึกษาในสมัยนี้ ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาวิชาเฉพาะอย่าง ซึ่งถ้าเชี่ยวชาญเฉพาะวิชาที่ได้ศึกษามา ก็ต้องบกร่องในความรู้อย่างธรรมดา ถ้ายังมีความเชี่ยวชาญเฉพาะวิชาใดก็มักมีตามืดและใจคับแคบ เพราะรู้สึกเห็นว่าวิชาอื่นมีความสำคัญสู้วิชาของตนไม่ได้”

อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยก็ต้องไม่ลืมแก่นสารของตนเอง องค์ความรู้และนวัตกรรมทุกด้าน ย่อมก่อเกิดมาจากคั่นคว้าวิจัย ไม่ใช่สอนอย่างเดียว สอนอย่างเดียวความรู้จะหมด ความรู้จะล้าหลัง ถ้ามหาวิทยาลัยไม่คั่นคว้าวิจัย มหาวิทยาลัยจะเอาอะไรไปสอน เอาอะไรไปบริการวิชาการแก่สังคมเอาอะไรไปทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เอาชีปากครู ชีปากตำราคนอื่น ชีปากฝรั่งไปสอน ไม่ใช่ความรู้ของตนเอง ไม่ใช่เรื่องนำภาคภูมิใจ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในห้วงเวลา มศว ๖๐ ปี ศรีสง่ามทานคร “จุดเปลี่ยน มศว” กำลังรณรงค์ร่วม

กันอย่างเข้มแข็งอยู่สามเรื่อง

๑. รณรงค์มหาวิทยาลัยสีเขียว (Green University)
๒. รณรงค์ภาษาไทยเข้มแข็งและ “รักการอ่าน”
๓. รณรงค์จิตอาสาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กำหนดดาวไว้สามดวง

- ดาววิชาการและวิจัย
- ดาวนิสิต
- ดาวชุมชน

ดาวดวงอื่นคงไม่ต้องกล่าว กล่าวเฉพาะดาวชุมชน เราจัดสรรงบประมาณมากมายเพื่อลงสู่ชุมชน บริหารวิชาการแก่ชุมชน ๔-๕ ปีที่ผ่านมา ไม่น่าจะน้อยกว่า ๒๕๐ ล้านบาท การลงสู่ชุมชนก็เพื่อให้คณาจารย์ บุคลากร นิสิต เห็นคุณค่าของชุมชน สังคม ผู้คนที่ขาดโอกาส ด้อยโอกาส โครงการไม่น้อยกว่า ๒๐ โครงการ ปฏิบัติภารกิจอย่างมีประสิทธิภาพ ทุกคณะ วิทยาลัย สถาบัน สำนัก ตระหนักและให้ความสำคัญแก่การ “ลงสู่ชุมชน” นั่นคือกระบวนการสร้างจิตอาสาและจิตสำนึกสาธารณะนั่นเอง ศูนย์การแพทย์ปัญญานันทภิกขุ ชลประทาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จะเป็นต้นแบบเรื่องจิตอาสาในโรงพยาบาล นิสิตจากคณะต่างๆ จะลงไปอยู่ข้างเตียงผู้ป่วย ช่วยเหลือ พุดคุย อ่านหนังสือ เช็ดตัว ฯลฯ ให้กับผู้ป่วยมากมาย

“มศว คือผู้ให้ เราจึงเป็นผู้ให้และภูมิใจในความเป็น มศว”

จิตอาสา คือ รากของจิตสำนึกสาธารณะ ในทางจิตวิทยา เราเชื่อกันว่า “ถ้ารักตัวเองไม่เป็น เราก็รักคนอื่นไม่เป็นด้วย” เต่าบอกว่ “ทำตัวเราเองให้มีความสุข ทำคนอื่นให้มีความสุข เมื่อคนอื่นมีความสุข เราก็จะมีความสุขมากขึ้นด้วย” การเป็นผู้ให้ อาสาสมัคร จิตอาสา จิตสำนึกสาธารณะ ล้วนทำให้คนอื่นมีความสุข แล้วเราก็จะมีความสุขเพิ่มขึ้นด้วย

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มศว กว่าสิบปีมาแล้ว รับนิสิต สอบตรงทั้งหมด เพราะสอบเอนทรานซ์หรือผ่านระบบแอดมิชชันส์ เป็นระบบที่ตรวจวัดหยาบ ไม่สามารถได้คนเก่ง คนดี คนรักองค์กร การสอบตรงของคณะศิลปกรรมศาสตร์เกือบทุกวิชาเอก ยกเว้น เฉพาะวิชาเอกที่ต้องการรับนิสิตอย่างง่าย ๆ การสอบตรงต้องส่งแฟ้มประวัติและผลงานหรือ “พอร์ตโฟลิโอ” ในพอร์ตโฟลิโอให้ส่งเอกสาร ภาพ รางวัล งาน หนังสือรับรอง แสดงศักยภาพสามด้าน

๑. ความสามารถพิเศษในวิชาเอกของตน
๒. งานอดิเรกของแต่ละคน
๓. หลักฐานแสดงการมีจิตสำนึกสาธารณะ

เราได้เด็กฉลาด เก่ง ดี มีความสุข ศรัทธาในสิ่งเขาเรียน

รักห้องเรียน รักสถาบัน

ผมมีโอกาสได้ฟังการบรรยายเรื่องการรับแพทย์ในสหรัฐอเมริกา หลายต่อหลายมหาวิทยาลัยกำลังปรับตัว ด้วยเด็กที่จะเรียนแพทย์ล้วนเกรดสูง GPAX เกือบเต็มสี่ทั้งหมด การคัดกรองมีปัญหาหากถ้าเอาคะแนนเป็นตัวตั้ง การรับนักเรียนแพทย์จึงหันมาตรวจสอบการทำงานอาสาสมัครหรือ volunteer ประกอบด้วย เพื่อให้ได้หมอมือที่ไม่คิดแคบและเห็นแก่ตัว ให้ได้หมอมือที่เสียสละ อุทิศตนเพื่อผู้อื่น เพื่อชุมชน

ผมเชื่อว่า การที่เราสร้างเด็กและเยาวชนหรือสร้างผู้คนให้มีจิตอาสา มีจิตสำนึกสาธารณะหรือมีจาคะ ย่อมส่งผลสามด้านสำหรับอนาคต

๑. เขาจะเป็นผู้ให้ มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความสุข ช่วยให้คนอื่นมีความสุข และเขาจะมีความสุขยิ่งขึ้น

๒. เขาจะช่วยลดความเห็นแก่ตัวของสังคมทุนนิยมลง ซึ่งความเลวร้ายแตกแยกในสังคมไทยขณะนี้ ล้วนมาจากความเห็นแก่ตัว

๓. เขาจะช่วยแก้วิกฤตโลกในระยะยาว ไม่ว่าจะเป็นวิกฤติในเรื่องของจำนวนประชากร อาหาร ความรุนแรง โรคภัย ฯลฯ

พื้นฐานการศึกษาวันนี้ อาจไม่่ง่ายนักสำหรับการพัฒนาจิตอาสา จิตสำนึกสาธารณะ หรือการเป็นผู้ให้ แต่เราต้องไม่ยอมจำนน ต้องจุดเทียนกันคนละดวงสองดวงให้สว่างไสวให้จงได้ ซึ่งเราจะต้องปรับรื้อมากมายหลายด้าน

๑. ปรับรื้อปรัชญา แผน และกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัย
๒. ปรับรื้อหลักสูตร สื่อ กระบวนการเรียนการสอน
๓. ปรับรื้อผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากร ให้เป็นต้นแบบที่ดี
๔. กิจกรรมนิสิตต้องเข้มแข็ง จริงจัง ต่อเนื่อง
๕. ครอบครัวยุคใหม่ต้องปรับตัวไปพร้อมกัน
๖. นักเรียนนิสิตนักศึกษาต้องพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะให้

ตนเอง

ท้ายที่สุด โจทย์ที่ยากเหล่านี้ นักวิจัยในมหาวิทยาลัยจะพัฒนางานวิจัยในเรื่องจิตอาสาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะอย่างไร ทั้งการวิจัยในเรื่องนี้แยกส่วน และบูรณาการเข้าไปสู่วิจัยอื่นๆ ในศาสตร์ต่างๆ ที่มีความหลากหลาย ให้เรื่องนี้ผสมผสานอยู่กับเรื่องราวในการค้นคว้าวิจัย การเรียนรู้และการดำรงชีวิต เป็นประการสำคัญ

หมายเหตุ

เขียนจากการบรรยายเรื่อง

“จิตอาสาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ”

ในการประชุมวิชาการ “ศรีนครินทรวิโรฒวิชาการ” ครั้งที่ ๓

เนื่องในงานวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ณ อาคารวิจัยและการศึกษาต่อเนื่อง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กทม.

๒๑ มกราคม ๒๕๕๒

การส่งเสริมและพัฒนา เด็กที่มีความสามารถพิเศษ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ให้ความสำคัญกับการศึกษาค้นคว้า การเรียนการสอน และการบริการวิชาการแก่สังคม ในเรื่องเด็กและเยาวชนที่มีความสามารถพิเศษ มาตั้งแต่ครั้งยังเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งก็คงไม่น้อยกว่า ๓-๔ ทศวรรษที่ผ่านมาเมื่อวิทยาลัยวิชาการศึกษาพัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (๒๕๑๗) บทบาทและหน้าที่ทางด้านนี้ได้เข้าไปอยู่ในภาควิชาการศึกษาพิเศษ คณะศึกษาศาสตร์ ซึ่งก็ได้มีบทบาทเข้มแข็งทั้งทางด้านผู้มีความสามารถพิเศษ (Gifted) และเด็กที่มีความต้องการพิเศษ (Special Need Children) “พิเศษ” ทั้งทางบวกและลบ สืบมาจนถึงวันนี้

เรามั่นใจว่า เราได้ทำเรื่องนี้อย่างเข้มแข็งในทุกด้าน เรามีผู้เชี่ยวชาญ มีนักวิชาการ ที่มีบทบาทโดดเด่นในสังคมไทย และเป็นที่ยกย่องของสังคมตลอดมา แม้หลายมหาวิทยาลัยจะพยายามดำเนินการเรื่องนี้ก็ตาม รวมทั้งภาครัฐบาล ที่พยายามจะเริ่มต้นแต่ก็ยังไม่เป็นชิ้นเป็นอัน

นอกจากนั้นแล้ว ในส่วนของโรงเรียนสาธิต ทั้งประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ก็ได้ให้ความสำคัญเรื่องนี้มาโดยตลอดทางคณะศิลปกรรมศาสตร์ มศว ได้จับงานด้านนี้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้มีความสามารถพิเศษทางด้านทัศนศิลป์และศิลปะการแสดง ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) อยู่ระยะหนึ่ง ได้มีทั้งผลงานวิจัยการร่างนโยบายและแผนการเผยแพร่ งานวิจัย สิ่งพิมพ์ การสัมมนาวิชาการ ที่พัฒนาได้ระดับหนึ่ง

ผมได้ให้ความสำคัญและศึกษาเรื่องนี้มาโดยตลอดได้ทำงานร่วมกับสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติหลายเรื่อง ทำหน้าที่ประธานร่างนโยบายและแผนเพื่อพัฒนา ผู้มีความสามารถพิเศษทางด้านทัศนศิลป์และศิลปะการแสดง คณะวิจัย ได้วิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับพหุศิลป์ศึกษา (Arts Education) กระบวนการเรียนการสอนซีไอเอสเอสที (CISST) โดยใช้โรงเรียนไพฑูริคศึกษา กทม. เป็นฐานการวิจัย ซึ่งกระบวนการดังกล่าวได้มีผู้นำไปวิจัยต่อยอดอีกหลายเรื่อง ได้เผยแพร่ทั้งสิ่งพิมพ์ การสัมมนาวิชาการ การเรียนการสอนนอกจากนั้นยังได้จัดตั้ง “สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษด้านทัศนศิลป์และศิลปะการแสดง” อีกด้วย

เมื่อมารับหน้าที่บริหารมหาวิทยาลัยในปัจจุบันนี้ ก็คิดว่า มศว จะต้องหลอมรวมงานที่กระจายอยู่ จัดตั้งเป็นองค์กรที่มีศักยภาพระดับชาติ ผนวกทั้งทางด้านผู้มีความสามารถพิเศษ มีความต้องการพิเศษ รวมทั้งเรื่องผู้มีความสามารถพิเศษทางด้านต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งความพยายามดังกล่าวได้เริ่มขึ้นแล้ว พัฒนาในรูปแบบของโครงการบริการวิชาการแก่สังคมมาเป็นปีที่สอง (๒๕๕๘ และ ๒๕๕๙) งบประมาณปีละประมาณ ๑๐ ล้านบาท ในนามของ “โครงการจัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้มีความรู้ ความสามารถพิเศษและเด็กที่มีความต้องการพิเศษแห่งชาติ” ซึ่งจะผลักดันให้เป็นองค์กรถาวรต่อไป โดยจะร่วมมือกับภาควิชาการศึกษาพิเศษ คณะศึกษาศาสตร์ โรงเรียนสาธิต คณะ และสถาบันที่เกี่ยวข้อง สร้างความเข้มแข็งให้จงได้

ความเข้มแข็งทางด้านนี้ของ มศว น่าจะพร้อมด้วยโครงสร้าง ระบบและกลไกขององค์กร ผู้เชี่ยวชาญ บุคลากร องค์ความรู้ ทุนที่เป็นนิสิต แรงสนับสนุนของผู้บริหาร เราคงต้องใช้โอกาสนี้ให้ดีที่สุด

กล่าวถึงโรงเรียนสาธิต มศว ขณะนี้เรามีระดับประถมศึกษา (ช่วงชั้นที่ ๑ และ ๒) ระดับมัธยมศึกษา (ช่วงชั้นที่ ๓ และ ๔) ที่ มศว ประสานมิตร ระดับมัธยมศึกษาที่ปทุมวัน ซึ่งมีทั้งการเรียนการสอนปกติ (สาธิต) และโครงการพิเศษภาษาอังกฤษ “EPTS” ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กที่มีความสามารถพิเศษทางด้านภาษา ในขณะที่โรงเรียนสาธิต มศว ประสานมิตร จะเน้น Multiple Intelligences เน้นความหลากหลาย เน้นภาวะผู้นำ (Leadership) เน้นกิจกรรม โรงเรียนสาธิต มศว ปทุมวัน จะเน้นการเป็น Elite School เน้นความสามารถพิเศษทางภาษาอังกฤษพร้อมกันนี้ มหาวิทยาลัยฯ กำลังผลักดันให้เกิดโรงเรียนสาธิตอีกแห่งหนึ่ง ที่ มศว องค์กรฯ แนวคิดเบื้องต้นจะพัฒนาให้เป็นโรงเรียนสาธิตที่เน้นทางด้าน Neohumanism ซึ่ง “ความเป็นโรงเรียนสาธิต” หรือ “ระบบโรงเรียนสาธิต” ของ มศว ซึ่งเป็น Laboratory and Demonstration School จะเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ ฐานการผลิตบัณฑิตทางการศึกษา และการบริการวิชาการทางด้านความสามารถพิเศษและความต้องการพิเศษด้วย

ทรงสนะที่เกี่ยวกับเรื่องความสามารถพิเศษหรือ “Gifted” ผมเองมองหลายด้าน ประเด็นสำคัญผมมองไปที่ศักยภาพของสมอง การเรียนรู้เรื่องศักยภาพของสมองพัฒนาไปประมาณครึ่งศตวรรษ ผมเชื่อในพลังร่วม (Synergy) ของสมองทั้งสองด้าน

ชายและขวา ชายที่เป็นเรื่องของ เหตุผล ตรรกะ ตัวเลข ภาษา การวิเคราะห์ ขวาก็เป็นเรื่องของมิติสัมพันธ์ ภาพ ภาพรวม จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ การสังเคราะห์ ต่างมีพลังร่วม และผลักดันซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจคล้ายกับพลังหยินและหยางของโลกตะวันออก การศึกษาที่แยกโรงเรียนชาย - หญิง วิทย์ - ศิลป์ แบบสุดขั้ว ฉลาดด้านหนึ่งและไม่ฉลาดอีกหลายด้าน ผู้คนเหล่านั้น จึงเป็นปัญหามากมายหลายแง่มุมอยู่ในสังคมขณะนี้

อาจศึกษา อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ที่ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เกี่ยวกับสสารและวัตถุมวลาลูกตั้งงาน เขาถือสัญลักษ์ณ์และแรงบันดาลใจของโลกวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันเขาถือผู้ที่มีความสำคัญกับ “Imagination” ให้ความสำคัญและรักศิลปะอย่างยิ่ง เขาเป็นนักไวโอลินชั้นยอดด้วย ลีโอนาโด ดา วินชี ส่วนหนึ่งเราอาจรู้จักเขาเพียงศิลปินผู้ยิ่งใหญ่ของโลก รู้จักจิตรกรรมโมนาลิซา ภาพอาหารมือสุดท้าย ภาพการตัดสินใจครั้งสุดท้ายในวิหารซิสติน นครวาติกัน อิตาลี แต่เขาคืออาจารย์แพทยศาสตร์ทางด้านกายวิภาคศาสตร์ อาจารย์ทางด้านวิศวกรรมศาสตร์ ที่ศึกษาและร่างภาพเครื่องบิน เครื่องจักรกล เฮลิคอปเตอร์ เครื่องบิน ฯลฯ แรงบันดาลใจที่ก่อให้เกิดนวัตกรรมมากมาย

ดาวินชีพร้อมด้วยสมองซ้ายและขวา เป็นคนมีระบบระเบียบ ประณีต แต่งกายสะอาดเรียบร้อย เฉลียวฉลาด ศิลปินไทยไม่ค่อยเอาดาวินชีเป็นต้นแบบ เราออกไปทาง มีเคล็ดใจเผลอ ที่ไม่ค่อยมีระบบและดูสกปรก แต่ “ศิลปะ มศว” แนวโน้มไปทางดาวินชี

อาจศึกษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ของเรากล่าวเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงศึกษาและสร้างสรรค์ทุกสิ่งทุกอย่างบนโลกนี้ ทั้งวิทย์และศิลป์และนอกเหนือกว่าวิทย์และ

ศิลป์ ทรงคลาโรเน็ต แซกโซโฟน ทรัมเปต อย่างยอดเยี่ยมในช่วงเวลาที่ทรงสร้างสรรค์ศิลปะ ๘-๙ ปี จิตรกรรมฝีพระหัตถ์สีน้ำมัน กวาร์ร้อยภาพ ท่ามกลางพระราชกรณียกิจด้านพันอย่างหาที่เปรียบมิได้

อาจศึกษา คุณหมอประเวศ วัชชี หมอที่เสถียรความคิดได้อย่างลุ่มลึกในทุกด้าน ศาสตราจารย์ลีปพนธ์ เกตุทัต นักวิทยาศาสตร์ที่เสถียรความคิดเห็นและมีบทบาททางการศึกษาไทยอย่างยอดเยี่ยม คุณโสภณ สุภาพงษ์ วิศวกรที่เป็นนักสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ อย่างลึกซึ้ง ดร.ชัยวัฒน์ วิบูลสวัสดิ์ อดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย นักเศรษฐศาสตร์ที่คุยเรื่องวรรณกรรม ศิลปะศาสตร์ ศิลปะ วรรณกรรมเด็ก ด้วยหัวใจหรือศาสตราจารย์สุทัศน์ ยกส้าน นักวิทยาศาสตร์ยอดเยี่ยมที่ซาบซึ้งกับศิลปะอย่างยอดเยี่ยมเช่นกัน

การทดลองเกี่ยวกับเรื่องสมองของกลุ่มพฤติกรรมนิยม การวิจัยรุ่นคลาสสิกมานานมาแล้ว เขาเอาหนูทดลองกลุ่มหนึ่งมาใส่กรง มีกล่องอาหารกลไกอยู่ในกรง หนูจะกินอาหารไม่ได้ ถ้าไม่เอาตีนไปแตะที่กระดิ่งกลไก นานเข้าหนูคงจะเริ่มหิววังกัน วุ่นวายอยู่ในกรง อาจบังเอิญไปเหยียบกระดิ่งกลไก อาหารเม็ดหล่นลงมา เมื่อได้กินอาหารที่แดนลงมา ก็ก่อให้เกิดการเรียนรู้ การเหยียบกระดิ่งกลไกและได้กินอาหารจึงไม่ใช่อุปสรรคสำหรับหนูกลุ่มนั้น (กลุ่ม A)

ผู้ศึกษา (ใจร้าย) ที่ทดลองเรื่องนี้ผ่าสมองหนูเอา RNA “Ribonucleic Acid” กรดที่อยู่ในทิวซุในสมองหนูกลุ่มนั้น นำไปฉีดเข้าสมองหนูทดลองอีกกลุ่มหนึ่ง (กลุ่ม B) นำหนูกลุ่มนี้ไปใส่กรงที่มีกล่องอาหารกลไก เปรียบเทียบกับหนูธรรมดาอีกกลุ่มหนึ่ง (กลุ่ม C) ผลปรากฏว่า หนูกลุ่มที่ฉีด RNA จากหนูที่เรียนรู้การกินอาหารจากกล่องอาหารกลไกแล้ว เรียนรู้การเหยียบกระดิ่งกลไกเพื่อกินอาหารเม็ดได้เร็วกว่าหนูธรรมดา (กลุ่ม C) การทดลองเช่นนี้พยายามจะบอกว่า ศักยภาพของสมองมีผลต่อการเรียนรู้ด้วย... โชคดีที่ไม่ใช้คนทดลอง

หลายปีมาแล้ว ใครที่ได้ชมภาพยนตร์เรื่อง “Amadius” ซึ่งเป็นภาพยนตร์เชิงประวัติของ โมซาร์ท “Amadius” เป็นชื่อกลาง เราจะเห็นว่าโมซาร์ทหัมทำนองเพลงออกมาเหมือนกำลังเพื่อ ต้องมีคนไล่ตามเพื่อบันทึกโน้ตเพลงคลาสสิกที่เหมือนหลุดมาจากสวรรค์ เหมือนเป็นการจู่ดีหรือ “divinity” หลายคนเชื่อว่าโมซาร์ทมีพรจากสวรรค์ แต่ก็มีนักวิจัยคนหนึ่งชื่อไวส์เบิร์กยืนยันว่า มีหลักฐานมากมายที่แสดงว่าโมซาร์ทแต่งเพลงด้วยกระบวนการปกติ ลองฝึกลองดู มีการแก้ไขโน้ตเพลงมากมาย แก้ไขแล้วแก้ไขอีก เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ด้วยวิทย์และศิลป์ ด้วยตรรกะและความงาม ด้วยกระบวนการสมองซีกซ้ายและขวา ด้วยจินตนาการและการปั้นจินตนาการให้เป็นรูปธรรม ก่อนที่

บทเพลงเหล่านั้นจะได้รับการแพร่กระจายไปทั่วโลก

Gottfried Schlaug นักประสาทวิทยาจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ยืนยันว่า “Planum Temporale” ในสมองซีกซ้ายของเรา มีศักยภาพในการรับรู้และแยกแยะคลื่นเสียงที่แตกต่างกัน นักดนตรีที่ตีมักจะมี Planum Temporale ที่มีศักยภาพสูง คุณลิวทิส อมรพันธ์ มือกีตาร์ลีดของ “The Impossible” เป็นสมองและมือแกะโน้ตเพลงสากล แยกเสียง หรือ “pitch” ทางดนตรีได้อย่างยอดเยี่ยม

วินเนอร์, เซดแลนด์และคณะ ได้สังเคราะห์งานวิจัยประมาณ ๘๐ เรื่อง ทางด้านศิลปะการแสดง (Performing Art) ยืนยันว่า การฝึกฝนทางด้านศิลปะการแสดงจะช่วยพัฒนาการเรียนรู้และทักษะทางภาษา (Verbal Skill) ให้ดีขึ้น ซึ่งความสามารถทางด้าน Performing Art ก็เป็นหนึ่งในพหุปัญญาของโฮวาร์ด การ์ดเนอร์ “Kinesthetic Intelligence” ด้วย

ศักยภาพของสมองซีกซ้ายขวาที่เกี่ยวข้องกับจินตนาการเกี่ยวข้องกับเหตุผลและทักษะเชิง มิติสัมพันธ์ (Spatial Reason and Skill) ที่จะส่งผลไปสู่การเรียนรู้และพัฒนาทางด้านทัศนศิลป์หรือศิลปะจินตทัศน์ (Imaging Art) จากการวิจัยเกี่ยวกับพหุศิลป์ศึกษา และซีไอเอสเอสที “CISST” ยืนยันว่า เด็กที่มีความสามารถในการสร้างสรรค์ศิลปะ (ศิลปะจินตทัศน์) สัมพันธ์กับความสามารถทางการศึกษาโดยรวมด้วย

เรื่องศักยภาพของสมองเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งที่เราต้องเรียนรู้และศึกษาค้นคว้าไปพร้อมกับเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ปัจจุบันมีการพูดกันถึงการศึกษาฐานสมอง (Brain-Based Education) ที่พัฒนาศักยภาพสมองในแต่ละวัยและวุฒิภาวะ พิจารณาความสำคัญของสมองซ้ายและขวา พิจารณาพลังร่วมของสมองซ้ายและขวา มองการเรียนรู้เชิงบูรณาการอย่างองค์รวม อย่างสหวิทยาการ เป็นต้น

นอกจากเรื่องศักยภาพของสมองแล้ว ควรมองไปที่จิตวิทยา พฤติกรรมนิยม (Behavioralism) ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อม การเลี้ยงดู บริบทต่างๆ การเปิดกว้าง การเป็นต้นแบบที่ดีของพ่อแม่ ผู้ปกครอง การมีเหตุการณ์เปิดข้อมูลความรู้ที่กว้างและหลากหลายให้กับเด็ก การเปิดโอกาสให้เด็กคิด ตัดสินใจ ภาควิชาจิตวิทยา และความสามารถของเขาเอง ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่มีค่ายิ่ง

พิจารณาจิตวิทยา จิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) ของซิกมันด์ ฟรอยด์ หนังสือเล่มแรกและทฤษฎีของเขามีอายุครบร้อยปีเมื่อปีที่ผ่านมานี้ (๒๐๐๕) เรื่องของภาวะเก็บกด ID, EGO, SUPER EGO เรื่องความเก็บกดเชิงเพศ ความเก็บกดของมนุษย์ที่เสมือนภูเขาน้ำแข็งในท้องทะเล ส่วนที่มองเห็นเพียงเล็กน้อย

ลอยอยู่เหนือผิวน้ำ “Psychoanalysis” ยังคงทรงอิทธิพลต่อสังคม การเมือง การศึกษา ชีวิต เรายังคงพูดถึง Art Therapy, Music Therapy ทั้งๆ ที่เวลาผ่านมานับด้วยร้อยปี ฟรอยด์เองได้เขียนวิเคราะห์คำวินซีในเชิงจิตวิทยาวิเคราะห์ไว้อย่างน่าสนใจมาก

นอกจากนั้น ยังอาจต้องพิจารณาจิตวิทยา มนุษยนิยม (Humanism) ซึ่งปัจจุบันได้พัฒนามาสู่ Neohumanism ที่สัมพันธ์กับยุคหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) ที่มองมนุษย์ ชุมชน ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมบูรณาการ ฯลฯ มาสโลว์ ที่มองยอดปิรามิดในเชิงอุดมการณ์ เป็นความใฝ่ฝันของมนุษย์ อุดมการณ์และความใฝ่ฝันที่อยู่เหนือปัจจัย ๔ ในการดำรงชีวิต การไขว่คว้าทางวัตถุหรือชื่อเสียงเกียรติยศจอมปลอมทั้งหลาย ออกโต แรงค์ ที่เชื่อมั่นในพลังของเจตจำนง หรือ “Will” ซึ่งควรเป็นธงของชีวิต ธงที่ต้องสร้างให้เกิดขึ้นกับลูกหลานของเรา ลูกศิษย์ของเรา หรือ ท่านพุทธทาสภิกขุ ที่คำสอนของท่านเตือนให้เราทุกคนปักธงแห่งความดีงามไว้ในชีวิต ซึ่งปีนี้ (๒๕๕๙) เป็นร้อยปีแห่งชาตกาลของท่าน

ผู้ที่มีความสามารถพิเศษ (Giftedness) ตามคิกรี้ที่แตกต่างกัน มักมีพฤติกรรมหลายอย่างที่ที่น่าสนใจ น่าสังเกตและติดตาม ประมวลได้หลายลักษณะ เช่น

๑. สนใจในกิจกรรมที่ประเทืองปัญญา (Intellectual Activities)
๒. สามารถสร้างความคิดรวบยอดได้ดี (To Conceptualise)
๓. ตื่นตัวทั้งใจและกาย (Intellectual and physical Restlessness)
๔. มีระดับการรู้คิดสูง (High Cognitive Level)
๕. มีทิศทางหรือแนวทางที่ซับซ้อน (Complex Direction)
๖. ริเริ่มและแสดงลักษณะเฉพาะตัว (Initiative and Originality)
๗. ใฝ่ใจและยึดมั่นในสิ่งเดียว (Persists Single Mindedly)

๘. มีความคาดหวัง (Expectation)

๙. แสดงคุณภาพภาวะผู้นำ (Leadership Quality)

ผมไม่ทราบว่าเป็นอย่างไร เพียงแต่เชื่อว่า การก่อเกิด “ความสามารถพิเศษ” ต้องมีบริบท มีปัจจัยหลากหลายที่จะกระตุ้นหรือผลักดันให้บุคคลผู้นั้นแสดงศักยภาพสูงสุดในแง่มุมของเขา เพื่อประโยชน์ต่อตัวของเขา ต่อสังคม ความสามารถพิเศษที่ต้องอยู่บนฐานของคุณธรรมและจริยธรรมในสังคม ทั้งพลังภายนอกและภายในจะก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเลิศภายใน (Intrinsic Merit) ส่งผลสู่พฤติกรรม กิจกรรม และนวัตกรรมต่างๆ บนโลกใบนี้ บางทฤษฎีอาจมองผู้มีความสามารถพิเศษเป็นปริมาณ เป็นจำนวน หรือเป็นเปอร์เซ็นต์ แต่ผมมองผู้มีความสามารถพิเศษเป็นตึกที่แตกต่างกัน ถ้าเราเชื่อว่า ลูกศิษย์ของเราห้องหนึ่ง มีความสามารถพิเศษที่หลากหลายแตกต่างและมีตึกที่แตกต่างกัน เราย่อมพัฒนาความสามารถพิเศษที่แตกต่างหลากหลายของเขา ให้มีศักยภาพสูงสุด บนความแตกต่างหลากหลายเหล่านั้น มิใช่เพียงความสำคัญของเด็ก ๒-๓ คน ในห้องเรียนเท่านั้น และต้องไม่ลืมว่า ผู้มีความสามารถพิเศษเหล่านั้น ต้องเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข เพื่อตนเอง เพื่อครอบครัว และเพื่อสังคมด้วย

หมายเหตุ

เขียนจากการบรรยายในการเปิดสัมมนาวิชาการ

เรื่อง “การส่งเสริมและและพัฒนาเด็กที่มีความสามารถพิเศษระดับสูง”

ภายใต้โครงการจัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้มีความสามารถพิเศษและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๙

ณ อาคารวิจัยและการศึกษาต่อเนื่อง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ศิลปศาสตร์

และวิชาชีพศึกษาทั่วไป

ศาสตราจารย์ นักคิด จะคิดและเผยแพร่ความคิดที่เป็นองค์รวม เป็นการเชื่อมโยงผสานศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกัน ศาสตราของทุกศาสนา นักปรัชญาจีน อินเดีย กรีก เมื่อนักปรัชญากรีกมีบทบาททางตะวันตก เมื่อ ๔๐๐-๕๐๐ ปี ก่อนคริสต์ศักราชมุ่งเน้นเรื่องความจริง ความดี และความงามผสมผสานกันความจริงได้พัฒนาเป็นวิทยาศาสตร์ ความดีได้พัฒนาเป็นจริยศาสตร์และความงามได้พัฒนาเป็นสุนทรียศาสตร์

วิทยาศาสตร์ คือ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างสันติสุข

จริยศาสตร์ คือ การอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

สุนทรียศาสตร์ คือ การอยู่ร่วมกับตนเองอย่างมีความสุข

นักปรัชญากรีกสายหลัก โซฟิสต์ จากโสกราตีส เพลโต มาดูอริสโตเติลสาขาศิลปะ อริสโตเติลให้ความสำคัญกับความจริงเป็นอย่างมาก ศึกษาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ โลก ดาราศาสตร์ จนกลายเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ในเวลาต่อมา และเขาก็ได้รับการสรรเสริญว่าเป็นนักปรัชญาที่เป็นเหมือนเอนไซม์โคโรปีเดียเล่มแรกของโลก และการแยกศึกษาเป็นเรื่องๆ เช่นนั้น เท่ากับเป็นการเริ่มต้นแยกศาสตร์ต่างๆ ออกจากกัน รวมทั้งการแสวงหาการศึกษาความลุ่มลึกในเรื่องต่างๆ เหล่านั้นด้วย ซึ่งการแยกความลุ่มลึกในแต่ละเรื่อง แต่ละประเด็นนั้น กำลังก้าวไปสู่การแยกศาสตร์ต่างๆ และส่งผลมาสู่ทุนนิยมต่อมา ซึ่งการแยกศาสตร์ดังกล่าว ย่อมเป็นทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน ประเด็นสำคัญที่ตามมาคือ เมื่อเราแยกศาสตร์ต่างๆ แล้ว เราจะสร้างความสัมพันธ์สร้างความเชื่อมโยงเป็นเอกภาพ หรือสร้างพลังร่วมของศาสตร์ต่างๆ เหล่านั้นอย่างไร

กล่าวโดยสรุปสำหรับปรัชญาแล้ว ปรัชญาเอาความคิดและความรู้เป็นตัวนำ เพื่อชักนำผู้คนไปสู่ความจริง ความดี และความงาม

ทางด้านศาสนา ศาสนาเอาสังคมเป็นตัวนำ สังคมที่สันติสุข สังคมที่ดีงาม เป็นการบูรณาการหลักธรรมและคำสอนบนฐานของจริยธรรม (Ethical Based) ในขณะที่พุทธศาสนาเอาศีลหรือความดีงามนำ คริสต์ศาสนาเอาความรักนำ สังคมตะวันตก

ก้าวเข้าสู่ยุคกลาง ยุคมืด (Dark Age) ช่วงต้นคริสต์ศักราช แล้วสงครามครูเสดระหว่างคริสต์ศาสนิกชนกับมุสลิมก็ต่อสู้มากันเป็นร้อยปี ไปจนผู้คนมาเป็นเหยื่อของสงครามศาสนาแล้วคลื่นแล้วต่างก็พ่ายแพ้อันไปเอง ยุโรปตอนใต้เริ่มตั้งสติได้ เริ่มรุ่งเรืองยุโรปตอนเหนือยังป่าเถื่อน

กล่าวถึงสงครามแล้ว ที่ผ่านมามากเป็นสงครามแย่งชิงวัตถุทรัพย์สินเงินทอง แย่งชิงผู้คน แย่งชิงพื้นที่ แย่งชิงทางเศรษฐกิจ ปัจจุบันเราอาจจะกำลังแย่งชิงการสื่อสารแย่งชิงเหยื่อทางวัฒนธรรม ซึ่งเราอาจจะกำลังเป็นเหยื่ออยู่ด้วยก็ได้

เมื่อเรอนาส์ของเดวิดโคซันในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔-๑๕-๑๖ คริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ เริ่มเกิดมหาวิทยาลัยเฉพาะทางในอิตาลี วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ธุรกิจ ศิลปวิทยาการ เจริญก้าวหน้าจากรากฐานกรีก โรมัน โรมันเนสส์ ลัทธิมนุษยนิยม (Humanism) งอกงามจากรากเหง้าปรัชญากรีก ตามมาด้วยพัฒนาการของ “Liberal Arts” หรือ “ศิลปศาสตร์” ศาสตร์ที่มุ่งพัฒนาความเป็นมนุษย์ พัฒนาความเป็นเสรีชน พัฒนาสติและปัญญา สร้างเสรีชน “Free Man” ที่มุ่งให้หลุดพ้นจากอวิชชา หลุดพ้นจากความงมงาย ป่าเถื่อน ไม่มีศาสนา หลุดพ้นจากการเป็นทาส

“Liberal Arts” คำว่า “Arts” ไม่ใช่หมายถึงงานศิลปะ ปรัชญาการณทางศิลปะ แต่เป็น “ศาสตร์” เป็นสถานะศิลปะ (State of Art) เป็นระดับศิลปะ (Stage of Art) เป็นระดับเขียนระดับกระเบื้องอยู่ที่ใจ คำและความสามารถในภาษาไทยที่เกี่ยวกับคำว่า “ศิลปะ” เช่น ศิลปะมวยไทย โบประคบโรคศิลป์ ศิลปะการครองเรือน ศิลปะการปรุงอาหาร เป็นต้น เป็นระดับเหนือธรรมดา ระดับวิเคราะห์และสังเคราะห์ ระดับที่ดูทั้งปามิโซดูตันไม่เพียงบางต้น ศิลปศาสตร์เกี่ยวข้องกับมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ ไม่ว่าจะ เป็น ภาษา วรรณคดี นิติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ คณิตศาสตร์ ดนตรี ศิลปะ และทุกศาสตร์นั้นเกี่ยวข้องกับมนุษย์ เกี่ยวข้องกับความดีงามของมนุษย์ ซึ่งดูเหมือนจริยศาสตร์ (Ethics) จะครอบคลุมเหล่านั้นไว้

การกล่าวถึง “ศิลปศาสตร์” หรือ “Liberal Arts” ดูจะมีน้ำหนักที่เป็น “ศาสตร์” ศาสตร์ที่มีจริยธรรมความดีงาม เป็นเงาอยู่ทุกกลมหายใจ เป็นศาสตร์ที่มีบูรณาการเข้าหากันอย่าง

เป็นเอกภาพ อย่างไรก็ตามศิลปศาสตร์ก็ปรับเปลี่ยนมาเป็น “วิชาศึกษาทั่วไป” (General Education) ในการศึกษาวิชาบังคับในการศึกษาระดับอุดมศึกษาในสังคมไทย ซึ่งฟังแล้วไม่ค่อยมีน้ำหนักของ “ศาสตร์” เหมือนเป็นวิชาที่อย่างไรก็ได้ เรียนหรือไม่เรียนก็ได้ อย่างที่เราทราบกันดีว่า แท้จริงแล้วไม่ควรเป็นเช่นนั้น

ความรู้ย่อมเป็นฐานของปัญญา คนมีความรู้อาจไม่มีปัญญา แต่คนที่มีปัญญาต้องมีความรู้ ปัญญาเป็นผลึกของความรู้ ความคิด เป็น “Crystal of Knowledge” และ “ภูมิปัญญา” ยิ่งลุ่มลึกและติดดินเป็นระดับเขียน ระดับกระเบื้องอยู่ที่ใจ ระดับศิลปะอันล้ำลึก

เมื่อก้าวถึง ผู้สอนวิชาศึกษาทั่วไปหรือศิลปศาสตร์ จำเป็นจะต้องมีความรู้ที่ลุ่มลึกดังเดี่ยวเฉพาะสาขาวิชา มีความรู้หลากหลายสาขาวิชา และมีศักยภาพในการเชื่อมโยง การบูรณาการศาสตร์เหล่านั้น แล้วเชื่อมต่อไปสู่ความเป็นคน คุณธรรมจริยธรรม ความเป็นสัตว์สังคม “Social Animal” คำของ อริสโตเติล การอยู่ร่วมกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างผสมกลมกลืน ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทนถนอมห่วงแหนคุณค่าของกันและกัน

เมื่อเรามองคุณธรรมความดีงามและความสุขสันต์บนโลกใบนี้ เรามองได้ดังนี้

๑. ตัวตนของเราเอง อยู่กับตนเองแล้วมีความสุข ความดีงามที่เกี่ยวข้องกับสุนทรียศาสตร์ มนุษยศาสตร์ เลยไปถึงวิทยาศาสตร์ สุขภาพ

๒. ผู้อื่น อยู่กับคนอื่นแล้วมีความสุข เขาก็มีความสุข เราก็มีความสุข ความดีงามที่เกี่ยวข้องกับสังคมศาสตร์ แต่เดี๋ยวนี้สังคมศาสตร์อาจทำให้เราขัดแย้งกันมากขึ้น

๓. ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม อยู่กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมแล้วมีความสุข ไม่ทำลายกัน ไม่เบียดเบียนกัน วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ น่าจะช่วยได้มาก

เราอาจนำ อารยวัฒ ๕ ประการ หรือ “ความเจริญงอกงาม ๕ ประการ” มาช่วยพัฒนากระบวนการเรียนการสอน วิชาศึกษาทั่วไป ด้วยวิชาศึกษาทั่วไปประสงค์จะสร้างความเป็นคนที่สมบูรณ์ เป็นคนที่มีความสุขความเจริญ ตนเองมีความสุข คนอื่นมีความสุข สังคมมีความสุข ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมีความสุข โลกใบนี้มีความสุข

๑. เจริญงอกงามในศรัทธา ศรัทธาในตนเอง ผู้อื่น ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สรรพ-ความรู้ บ้าน องค์กร ประเทศชาติ

๒. เจริญงอกงามในศีล ความดีงามในการประพฤติปฏิบัติ มีศีลธรรมจรรยา เอื้อ-อาทร รู้สิทธิและรู้หน้าที่ในสังคมประชาธิปไตย ผสานทางโลกและทางธรรมในชีวิตของตน

๓. เจริญงอกงามในสุตะ เป็นคนเรียนรู้ ศึกษาค้นคว้าลำดับ

ดรับฟังตลอดชีวิต เปิดใจกว้าง มีสติปัญญาความคิด ร่วมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

๔. เจริญงอกงามในจาคะ เป็นผู้มีชีวิตเพื่อผู้อื่นด้วย พ่อแม่ ปู่ย่าตายายญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง ผู้ที่อ่อนด้อย ผู้ที่ขาดโอกาส เป็นผู้ให้ เป็นกัลยาณมิตรกับทุกคน

๕ เจริญงอกงามในปัญญา เป็นคนแสวงหาความรู้ มีความรู้ พัฒนาความรู้ไปสู่ปัญญา เป็นผู้สมควรได้รับการเคารพนับถือ เป็นที่พึ่งพิงทางสติปัญญาของผู้อื่น ของชุมชน ของสังคมท้ายที่สุด ถ้าเรามองวิชาศึกษาทั่วไป มองวิชาศิลปศาสตร์อย่างมีความหมาย มีคุณค่าแก่ชีวิต เราต้องมองไปที่กระบวนการที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพ เกิดมรรคและผล และส่งผลไปชั่วชีวิตของเราทุกคน สืบไป

หมายเหตุ

การบรรยายในการสัมมนาผู้บริหารและคณาจารย์ ในการพัฒนาหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป ฝ่ายวิชาการ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ณ เซ็น ไสอะเวย์ รีสอร์ท จังหวัดกาญจนบุรี

วันที่ ๖ กันยายน ๒๕๕๑

แหล่งการเรียนรู้ มศว เพื่อชุมชน

พันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยในสังคมไทย คือ การศึกษาค้นคว้าวิจัย การผลิตบัณฑิต การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม พันธกิจสองประการหลัง คือ “การบริการวิชาการแก่สังคมและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม” เป็นพันธกิจเสริมที่ผลักดันหรือสนับสนุนให้มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ได้แสดงบทบาททางวิชาการ ความรับผิดชอบ ต่อสังคม ที่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยตรง พร้อมกันนั้น ยังเป็น กระบวนการทางการศึกษา ที่จะนำประสบการณ์ ความรู้ความ สามารถ และภูมิปัญญาจากสังคม จากชุมชน กลับมาพัฒนาการเรียนรู้อันมหาวิทยาลัยด้วย เป็นปฏิสัมพันธ์เชิงวิชาการที่สำคัญ

แม้จะมีการเสนอหลักการให้การบริการวิชาการแยกกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสองพันธกิจนั้นสามารถผนวกเข้าด้วยกัน เพราะการบริการและการเรียนรู้ในเชิงปฏิสัมพันธ์ “ไม่สามารถแยกออกจากกันได้” “การบริการ” ไม่ใช่มหาวิทยาลัย ทำตัวเป็นผู้รู้แล้วเป็นผู้ให้บริการความรู้เพียงด้านเดียว พร้อมกัน นั้นมหาวิทยาลัยจะต้องเรียนรู้ด้วย เป็น “กระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน” มากกว่าการทำตัวเป็นผู้รู้เพียงฝ่ายเดียว สรรพความรู้ ประสบการณ์ ภูมิปัญญาในชุมชนและในสังคม ไม่สามารถแยก ออกจากกันเป็นแต่ละประเด็นได้ “ศิลปวัฒนธรรม” ในสภาพที่เป็นพลังบูรณาการในสังคม ศิลปวัฒนธรรมจึงไม่ควรแยกออกจากสรรพความรู้ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาอันแท้จริง

หลักการที่สืบทอดกันมา เราใช้คำว่า “ศิลปะ และ วัฒนธรรม” “ศิลปะ” อาจแยกจาก “วัฒนธรรม” แต่คำว่า “ศิลปวัฒนธรรม” ในเชิงวาทกรรม อาจแสดงความสัมพันธ์ ความเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งแท้จริงแล้วศิลปะและวัฒนธรรมในชุมชน ในสังคม ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ถ้าเรามองศิลปะและ วัฒนธรรมแบบองค์รวม “ศิลปวัฒนธรรม” ที่หมายรวมทั้ง นามธรรมและรูปธรรม ทั้งระบบคิด กระบวนการและปรากฏการณ์ ทั้งสิ่งที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณ ความเป็นมนุษย์ นั่นคือสิ่งเดียวกัน

การทำหน้าที่และบทบาทของมหาวิทยาลัยให้สมบูรณ์แบบ มหาวิทยาลัยจึงมิใช่สถานที่เพื่อการศึกษาหาความรู้และแสดง ศักยภาพ เพียงเฉพาะในหมู่นิสิตนักศึกษา คณาจารย์ และบุคลากร เท่านั้น แต่มหาวิทยาลัยต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ของสังคม

ของทุกคนนอกมหาวิทยาลัยด้วย โจทย์ดังกล่าวย่อมท้าทาย กับการเป็นมหาวิทยาลัยในโลกวันข้างหน้า โลกหลังสมัยใหม่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งมีรากฐานมากับกระบวนการ เรียนรู้ ชุมชน และศิลปวัฒนธรรม ด้วยประสบการณ์และการ เป็นผู้นำในการบริหารจัดการหลากหลาย วิทยาเขตในกรุงเทพมหานครและภูมิภาค ในเมืองใหญ่และชนบท ย่อมมีทุนทางการ บริการวิชาการแก่สังคมและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม อย่างเข้มแข็งด้วย

ถ้าประมวลแหล่งเรียนรู้ภายในมหาวิทยาลัยศรีนคริน- ทรวิโรฒ ซึ่งขอเรียกว่า “แหล่งเรียนรู้ มศว เพื่อชุมชน” ในปัจจุบันและอนาคตหรือแผนในช่วง ๒ - ๓ ปีนี้ อาจประมวล ได้ดังนี้

สำนักหอสมุดกลาง

ฐานะที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นผู้นำในการ พัฒนาห้องสมุดให้เป็นหัวใจของการศึกษาในระดับอุดมศึกษา พัฒนาระบบให้เป็นระบบมาตรฐานสากล ตั้งแต่ครั้งเป็นวิทยาลัย วิชาการศึกษา (๒๕๔๗) ขณะนี้ห้องสมุดได้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ ที่มีบุคลากรนอกมหาวิทยาลัยฯ มาใช้บริการจำนวนมาก ด้วยปรัชญา ในการบริการเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เราจึงได้รับการตอบรับ ด้วยดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ มศว ประสานมิตร

หอสมุดกลางทั้งที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรและองครักษ์ ส่วนหนึ่งกำลังปรับตัวเป็น Smart Library การบริหารจัดการและบริการพัฒนาเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ มีคอมพิวเตอร์บริการ มีสื่อการเรียนรู้ทั้งระบบเก่าและใหม่ จำนวนมาก กว้างและหลากหลาย มีแหล่งเรียนรู้พิเศษ เช่น ห้องศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ห้องศาสตราจารย์ ดร.จจร สุขพานิช ห้องหนังสือหายาก ห้องหนังสือเด็ก เป็นต้น ในอาคาร เรียนรวมใหม่จะมีห้องสมุดพิเศษ เช่น ห้องสมุดวรรณกรรมเด็ก นานาชาติ ห้องสมุดปรัชญานานาชาติ ห้องสมุดวรรณคดีนานาชาติ เป็นต้น

มหาวิทยาลัยฯ ก็หวังว่าพัฒนาการของสำนักหอสมุด กลางจะก้าวต่อไป จะพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เข้มแข็ง ก้าวหน้า

ครอบครัว กลุ่มสื่อ ทั้งเพื่อนิสิต คณาจารย์ บุคลากร นักเรียน โรงเรียนสาธิต รวมไปถึงนักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชน ภายใต้ปรัชญา “การบริการเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้” ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ

แม้สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ จะมีพัฒนาการในช่วงอันสั้น แต่ด้วยวัตถุประสงค์หลักด้านหนึ่งคือ การพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้แห่งหนึ่ง มหาวิทยาลัยฯ ได้ปรับปรุงอาคาร ๓ หรือ “อาคารประสานมิตร” ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร ให้เป็นอาคารอนุรักษ์ เป็น สถาปัตยกรรมที่กระตุ้นเตือนคนรุ่นหลังให้ตระหนักถึง ประวัติศาสตร์ พัฒนาการ สติปัญญา วัฒนธรรมองค์กร ซึ่งคุณูปการบุคคล ครูอาจารย์ บุคลากร ศิษย์เก่าทุกคน ได้ปลุกอดอดีตไว้อย่างสง่างาม

ในอาคารประสานมิตรจะประกอบด้วยแหล่งการเรียนรู้สามด้านหลัก คือ หอจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์การศึกษาและหอเกียรติยศ หอจดหมายเหตุที่บอกความเป็นมาและรากเหง้าของมหาวิทยาลัยฯ พิพิธภัณฑ์การศึกษาที่บอกความเป็นผู้นำทางการศึกษาและพัฒนาการทางการศึกษาในสังคมไทย และหอเกียรติยศที่รวบรวม บันทึกลับ ประวัติน และบุคคลที่มีคุณูปการแก่มหาวิทยาลัย เป็นต้น

ศูนย์ศิลปวิทยบริการ

ศูนย์ศิลปวิทยบริการเป็นหน่วยงานในคณะศิลปกรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ซึ่งตั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มีสถานที่และแหล่งเรียนรู้เพื่อการบริหารวิชาการแก่สังคมสามส่วนคือ หอสะสมศิลปกรรม ซึ่งสะสมผลงานศิลปะของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หลายชิ้น สะสมงานศิลปกรรมของศิลปินที่โดดเด่น เช่น งานจิตรกรรมและประติมากรรมขนาดใหญ่ของ กมล ทัศนาญชลี ผลงานจิตรกรรมของ หม่อมเจ้าการวิก จักรพันธุ์, ประคิด บัวบุศย์ เฉลิม นาคีรักษ์, อารี สุทธิพันธุ์, ประหยัด พงษ์ดำ, ประเทือง เอมเจริญ, จำง แซ่ตั้ง, กำจร สุนพงษ์ศรี, เดชา วราชน, อำนวย เย็นสบาย, ปรีชา เกาทอง, วิรุณ ตั้งเจริญ, ทวีเกียรติ ไชยงยศ, สมศักดิ์ ขวลาวัฒน์, ศรีวรรณ เจนหัตถการกิจ, นุกุล ปัญญาดี เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วในหอสะสมศิลปกรรมดังกล่าว ยังสะสมอุปกรณ์และวัสดุที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงใช้เขียนภาพ จดหมายเหตุ วัตถุ หนังสือ และเอกสารเชิงประวัติศาสตร์ของคณะศิลปกรรมศาสตร์

นอกจากนี้ยังมี “หอศิลปกรรมศรีนครินทรวิโรฒ”

เพื่อจัดนิทรรศการศิลปกรรมและบริการวิชาการแก่สังคม มี “หอนาฏลักษณ์” ที่จัดการแสดงและดนตรีอย่างต่อเนื่อง

ศูนย์วิจัยและการจัดการความรู้ทางพฤกษศาสตร์

“ศูนย์วิจัยและการจัดการความรู้ทางพฤกษศาสตร์” ตั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์ แม้เปิดดำเนินการในระยะสั้น (๒๕๔๘) ช่วงแรกได้พัฒนาบนพื้นที่ประมาณสิบไร่เศษ และเตรียมพื้นที่ขยายออกไปอีกประมาณ ๕๐ ไร่ เป็นความพยายามที่จะพัฒนาให้เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้หรืออุทยานการเรียนรู้ วิจัย จัดการความรู้ และการบริการวิชาการทางด้านพฤกษศาสตร์แก่ชุมชน พร้อมจะขยายเป็น “แกเลอรีพฤกษศาสตร์” เพื่อสร้างองค์ความรู้ รวบรวมและอนุรักษ์พรรณพืชพฤกษศาสตร์ที่สัมพันธ์กับชีวิตและชุมชน บริการพันธุ์พืชหายาก ขยายพันธุ์พืช พัฒนาพันธุ์พืช ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางด้านพฤกษศาสตร์ เป็นศูนย์การเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในอนาคตด้วย

ศูนย์ศึกษานูมิปัญญาไทยในรามเกียรดี

โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถมศึกษา) ได้พัฒนาและจัดแสดงโขนนักเรียนระดับประถมศึกษาสูงกว่าทศวรรษ และเป็นการแสดงโขนในระดับคุณภาพที่ผ่านการแสดงทั้งในประเทศ ต่างประเทศ และหน้าพระที่นั่ง จนอาจบอกได้ว่า นักเรียนทุกคนได้ผ่านกิจกรรมการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์มาแล้วอย่างภาคภูมิใจ โรงเรียนฯ ได้จัดตั้ง “ศูนย์ศึกษานูมิปัญญาไทยในรามเกียรดี” เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งในโรงเรียน นักเรียนและผู้สนใจจากนอกโรงเรียน แหล่งฝึกปฏิบัติ ศูนย์ข้อมูล และความรู้ต่างๆ รวมทั้งกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์นูมิปัญญาไทย ภาษาและวรรณคดี ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีไทย นับเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่น่าสนใจมากอีกแห่งหนึ่ง

แหล่งการเรียนรู้ มศว เพื่อชุมชน ๒๕๕๐ - ๒๕๕๒

หลังจากที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จัดซื้อที่ดินริมถนนนอโสภณมนตรี กทม. เพื่อเปิดทางเข้าด้านถนนนอโสภณมนตรี (๒๕๔๖ - ๒๕๔๗) จัดซื้อที่ดินเกือบ ๗ ไร่ ด้วยงบประมาณเกือบ ๕๐๐ ล้านบาท พร้อมกันนั้นก็ได้รับงบประมาณสร้างอาคาร ๒ หลัง สูง ๑๗ ชั้น และ ๒๒ ชั้น งบประมาณรวมประมาณ ๗๐๐ ล้านบาท บริเวณ “ลานนอโสภณมนตรี” ดังกล่าว กำหนดให้เป็น “พื้นที่เพื่อการบริหารวิชาการแก่สังคม เผยแพร่วัฒนธรรม และผสานกับธุรกิจอุตสาหกรรมเชิงวิชาการ” บนฐานองค์ความรู้

จากการค้นคว้าวิจัยและการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน พัฒนาเป็น “SWU Academic Complex” ทางเข้าด้านถนนอโศกมนตรี ผ่านใต้ดินเข้าสู่ที่จอดรถใต้สนามฟุตบอล พื้นที่ที่กำหนดให้เป็นพื้นที่วิชาการ (Academic Zone) ที่มีสภาพแวดล้อมและภูมิสถาปัตยกรรมสวยงาม เขียว สะอาด สงบ ณ บริเวณลานอโศกมนตรี ประกอบด้วยแหล่งการเรียนรู้เพื่อชุมชน ๓ ส่วน ดังนี้

๑. ศูนย์หนังสืออโศกมนตรี

มหาวิทยาลัยได้จัดสรรพื้นที่ประมาณ ๑,๐๐๐ ตารางเมตร ให้เป็นศูนย์หนังสือระดับคุณภาพ หนังสือประเทืองปัญญา ทั้งหนังสือไทยและนานาชาติ มีความหลากหลายครอบคลุมศาสตร์ต่างๆ กลุ่มเป้าหมายทั้งเด็ก เยาวชน นักเรียน นิสิตนักศึกษา ประชาชนและชาวต่างชาติ ด้วยบริการการสั่งซื้อและการจัดส่งที่มีประสิทธิภาพ

๒. อุทยานไซเบอร์และวิทยาศาสตร์ (Cyber and Science Park)

อุทยานไซเบอร์และวิทยาศาสตร์ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ก้าวหน้าทันสมัยในยุคโลกาภิวัตน์ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology : ICT) เกี่ยวข้องกับพัฒนาการและกระบวนการของไซเบอร์ รวมทั้งสรรพความรู้ความเข้าใจทางด้านวิทยาศาสตร์ที่เป็นฐานของวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์สุขภาพในโลกปัจจุบันและอนาคต

๓. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อชุมชน

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อชุมชน ประกอบด้วยแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปกรรมหลากหลาย ครอบคลุมอย่างกว้างขวาง พัฒนาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้และการนำเสนองานสร้างสรรค์ ประดิษฐ์กรรม นวัตกรรมต่างๆ ทั้งในระดับมหาวิทยาลัย ระดับชาติ และนานาชาติ ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและมาตรฐานสากล ประกอบด้วย

หอแสดงดนตรีและดนตรี (Performing Art and Music Hall)

หอสะสมศิลปกรรม มศว (SWU Art Collection)

หอศิลปกรรม มศว (SWU Art Gallery)

ลานประติมากรรม (Sculpture Garden)

ศูนย์แฟชั่นและอัญมณี (Fashion and Gemology Center)

ศูนย์มัลติมีเดียและแอนิเมชัน (Multimedia and Animation Center)

พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาไทย

พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องค์กรฯ จัดสร้างอาคารทรงไทยภาคกลางอนุรักษ์ ออกแบบ

โดยศิลปินแห่งชาติ สาขาสถาปัตยกรรมไทย และราชบัณฑิต รองศาสตราจารย์ ดร.ภิญโญ สุวรรณคีรี เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ ทั้งในเชิงองค์ความรู้ที่เป็นนามธรรมและวัตถุที่เป็นรูปธรรม รวมทั้งการสร้างกระบวนการเพื่อการเรียนรู้ในมิติต่างๆ มุ่งเน้นภูมิปัญญาบนแผ่นดินไทย ทั้งอดีต ปัจจุบัน และที่จะส่งผลไปสู่อนาคต “ภูมิปัญญา” ในมิติที่กว้างและหลากหลาย ครอบคลุมทั้งภูมิปัญญาทางด้านศิลปวัฒนธรรม ชาติพันธุ์วิทยา การแพทย์ เทคโนโลยี การกีฬา เป็นต้น

ศูนย์ศึกษาการกีฬาและพลศึกษา

คณะพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีพัฒนาการมาพร้อมกับการเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บุคลากรมีบทบาททั้งในระดับชาติและนานาชาติ ปัจจุบันนอกจากคณะพลศึกษาแล้ว ยังมีสถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์การกีฬาและการออกกำลังกาย รวมทั้งศูนย์กีฬา มศว เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนทางด้านการกีฬาและพลศึกษา ศูนย์กีฬา มศว มุ่งพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางการกีฬาและพลศึกษาให้มีความเข้มแข็ง จึงได้พัฒนา “ศูนย์ศึกษาการกีฬาและพลศึกษา” ที่ศูนย์กีฬา มศว องค์กรฯ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชนต่อไป

นอกจากนี้ก็หวังว่าในช่วง ๒ - ๓ ปี (๒๕๕๐ - ๒๕๕๒) จะมีหน่วยงานต่างๆ ภายในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ร่วมกันพัฒนาแหล่งเรียนรู้ มศว เพื่อชุมชน ให้กว้าง หลากหลาย และลุ่มลึกยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะแหล่งการเรียนรู้ทางด้านสื่อการเรียนรู้ที่โรงเรียนสาธิต มศว ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม) แหล่งการเรียนรู้ทางด้านพฤกษศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยชุมชน มศว ทรอน จังหวัดอุดรธานี แหล่งการเรียนรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพที่โรงพยาบาลปัญญานันทภิกขุ ชลประทาน พิพิธภัณฑ์ทันตกรรม เป็นต้น มหาวิทยาลัยวันนี้ ในสังคมหลังสมัยใหม่ที่บูรณาการความหลากหลาย วิชาการและสังคม อดีต - ปัจจุบัน - อนาคต ศาสตร์และศิลป์ โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์ ฯลฯ มหาวิทยาลัยคงไม่สามารถมองความเป็นเลิศทางวิชาการอย่างจำกัด มองวิจัยอย่างจำกัด มองการบริหารจัดการอย่างคอนเซอเวทิฟ ดังเช่นในอดีต “แหล่งการเรียนรู้เพื่อชุมชน” ย่อมเป็นอีกมิติหนึ่งในหลายมิติ ที่จะขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยสำหรับอนาคตต่อไป

หนังสือที่ระลึก

วันมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๒๘ เมษายน ๒๕๕๐

